

THE Business Journal

द बिजनेस जर्नल

Monthly Publication of The Corporate World

Fly Nepal Airlines

BOOK NOW INTERNATIONAL SALES (KATHMANDU)

Reservation : 978542 | 43 | 44 | 45 | Sales : 978538 | 39 | 40 | Airport : 413001 | 413211

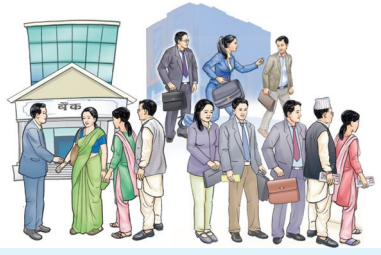
वर्ष - २३, अंक - ११, फागुन - २०८२

February/March - 2026

Online News Portal : www.businessbahas.com

मूल्य रु. २०/-

यस अंकमा

दिगो बैकिङ सेवा :
अबको आवश्यकता

५

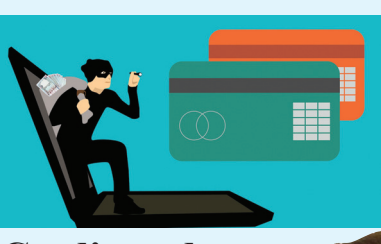
बीमा सचेतना र पुनर्बीमामा
'सेलेक्टिभ बिजनेस'को
साटो प्रतिस्पर्धाको खोजी

६

डिजिटल वित्तीय
साक्षरता र यसको
आवश्यकता

७

Credit and
Credit Abuse

८

अधिक
तरलतामा
अवसरको खोजी

लगानी गर्नुभन्दा
नगर्नु सुरक्षित
देखिने स्थिति
आउनु दुःखद् छ

- सुदेश खालिङ
प्रमुख कार्यकारी अधिकृत
एभरेष्ट बैंक लिमिटेड

बैंकिङ क्षेत्रमा उत्तरदायी
बैंकिङको अवधारणा

सुशासनको नाममा अनावश्यक जटिलता

NIMB

Green Future
Savings Account

एक खाता एक रुख,
दुवै भविष्यको लागि

यस योजनाबाट संकलित
निक्षेपलाई बैंकले दिगो र
वातावरणमैत्री आयोजनामा
लगानी गर्नेछ ।

NIMB
नेपाल इन्भेस्टमेन्ट मेगा बैंक लि.
NEPAL INVESTMENT MEGA BANK LTD.

+977-1-4545481, 9851147829, 9851145829
info@nimb.com.np, helpdesk@nimb.com.np
www.nimb.com.np

समृद्धिको पथमा सँजै अघि बढ्दै

कुनै व्यक्ति, संघ-संस्था वा राज्यको लागि तत्कालीन वा दीर्घकालीन आवश्यकता पूरा गर्नका लागि नगद वा तत्काल नगदमा परिणत गर्न सक्ने चालु सम्पत्ति अपरिहार्य छ। जसलाई तत्काल थप लगानी विना, नगद वा सो सरहमा परिणत गर्न सक्ने र छोटो समयमा थोरै मेहनत र लागतमा नगद वा सो सरहमा परिणत गर्न सकिने भनी दुई भागमा वर्गीकरण गरिएको हुन्छ। त्यस्तो सम्पत्तिलाई तरल सम्पत्तिको रूपमा चिनिने गरेको पाइन्छ। भनिन्छ, तरलता (Liquidity) शरीरको रक्तसञ्चार जस्तै हो। जसरी रक्त सञ्चारको गतिको कारणले हाम्रो मानव जीवन चलेको छ। त्यसैगरी व्यक्ति, संगठन, संघसंस्था वा राज्यको आर्थिक जीवन पनि तरलताको कारणले गतीशील भएको हो।

यस्तो व्यक्ति, संगठन, संघसंस्था वा राज्यका जीवनको लागि महत्वपूर्ण तत्वको उचित, पर्याप्त सन्तुलित व्यवस्थापनले नै राज्यको आर्थिक स्थायित्व, संगठनको गतिशीलता र व्यक्तिको समुन्नति हासिल हुन गई समग्र लक्ष्य हासिल गर्न मदत पुग्दछ। त्यसैले अधिक तरलता वा न्यून तरलता हुनु आर्थिक, राजनैतिक, सामाजिक, मौद्रिक, वातावरणीय आदि हिसावले कहिलेकाहीँ स्वाभाविक मानिए तापनि यसलाई स्वीकार गर्नु कदापि हुँदैन। यसको उचित व्यवस्थापनले नै सफल व्यवस्थापकीय नेतृत्वको पहिचान हुन सक्दछ।

अधिक वा न्यून तरलता बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू लागत योग्य वित्तीय श्रोतको प्रभावकारी परिचालनबाट प्रतिफल आर्जन गर्ने संस्था हुन्। आफूले सर्वसाधारणको निक्षेपको रूपमा होस् वा पुँजी, सापटी आदि जुनसुकै माध्यमबाट जुटाएको श्रोत भए पनि त्यसमा थोरै धेरै लागत परेको हुन्छ। यस्तो लागत प्रभावी (Cost Sensitive) श्रोतको प्रभावकारी परिचालन हुन नसकेमा सिमान्त ब्याज आयमा संकुचन आउने र त्यसले मुनाफालाई प्रत्यक्ष र नकारात्मक असर पार्दछ।

त्यसैले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो वासलातको संरचना, प्रकृति, विशेषता र भावी योजनाको आधारमा नियामकीय निकायहरूको नियमनसम्बन्धी व्यवस्था समेतलाई मध्यनजर गरी तरलता व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, योजना र कार्यक्रम तयार गर्नु पर्दछ। यसै सन्दर्भमा तरलता व्यवस्थापनको लागि नेपालको मौद्रिक अधिकारी (नेपाल राष्ट्र बैंक) ले निक्षेप सङ्कलन बोलकबोल, स्थायी निक्षेप सुविधा, रिभर्स रिपो सोफ्टे विक्री आदिमार्फत् तरलता प्रशोचन गर्ने गरेको र ओभरनाइट तरलता सुविधालगायतका मौद्रिक उपकरणहरूमार्फत् तरलता प्रवाह गर्दै आएको छ। त्यसो गर्दा आ.व. २०८२।८३ को पहिलो कार्तिक महिनासम्ममा नेपाल राष्ट्र बैंकले रु. १९५४३ अर्ब ५५ करोड वरावरको खुद तरलता प्रशोचन गरेको छ। जुन गत वर्षको भन्दा १८० प्रतिशत बढीले तरलता प्रशोचन गरिएको छ।

यस अर्धमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट निजी क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जा १.२ प्रतिशतले बढाएका छन्। हाल कुल प्रवाहित कर्जा रु. ५५६२ अर्ब ७५ करोड पुगेको छ। गतवर्ष कार्तिकसम्ममा कर्जा प्रवाह २.५ प्रतिशतले बढेको थियो। गत वर्ष कार्तिकसम्ममा निक्षेप २.३ प्रतिशतले बढेकोमा यस ३.१ प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८२ कार्तिक मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको निक्षेप १३.४ प्रतिशतले बढेको छ। यसरी हेर्दा एकातर्फ कर्जा १.२ प्रतिशत मात्रले बढ्नु र अर्कोतर्फ निक्षेप १.३ प्रतिशतभन्दा बढीले बढ्नुले गत वर्षभन्दा यसवर्ष निक्षेपको वृद्धिदर उच्च रहेको तथा कर्जा लगानीको वृद्धिदर न्यून रहेको अवस्थाले तरलता अधिक रहेको छ। जसको कारणले तरलता प्रवाह बढी हुन गएको छ। कर्जा प्रवाहको गति सुस्त हुनु र निक्षेपको आप्रवाह पनि अधिक भएकोले नेपालमा हाल वित्तीय संस्थाहरूमा उच्च तरलताको अवस्था छ।

यसले गर्दा अर्थतन्त्रमा एकातर्फ कर्जायोग्य रकम अधिक देखिएको छ भने अर्कोतर्फ निक्षेप तथा कर्जाको ब्याजदर न्यून हुँदै गएको छ, जसको असर निक्षेपकर्ता तथा कर्जाग्राहीहरूमा स्वाभाविकरूपमा प्रस्टसँग देखिन थालेको छ अर्थात् अधिक तरलताको कारणले एकातर्फ निक्षेपको ब्याजदर घट्दै

अधिक तरलतामा अवसरको खोजी

गडरहेको छ भने अर्कोतर्फ कोषको लागतमा कमी आई आधार दर न्यून विन्दुमा पुगी कर्जाको ब्याजदर निकै सस्तो भएको छ। निक्षेपको ब्याजदर घट्दा निक्षेपको ब्याजबाट गुजारा गर्ने निश्चित समूहका मानिसको जीवन कठिन भएको छ। निक्षेपको वास्तविक ब्याजदर नकारात्मक (Negative Real Interest) हुँदा निक्षेपकर्ताहरू निकै मर्काँमा पर्नसक्ने सम्भावना हुनुका साथै बचतमा प्रोत्साहन छैन। पुँजी पलायनको गम्भीर जोखिम रहनुका साथै अनौपचारिक क्षेत्रमा बचत जानसक्ने सम्भावना त्यत्तिकै रहेको छ।

त्यस्तै आधार दरमा आएको कमीले स्वाभाविकै रूपमा कर्जाको ब्याजदर न्यून भई एकल अंकको पनि निकै तल भरिसकेको छ। व्यवसायी तथा उपभोक्ताको पुँजी तथा लागत न्यून भएको छ, जसले कर्जा उपभोग गर्ने उद्यमीहरूलाई सहज भएको छ भने उपभोगको लागतमा कमी हुनाले उपभोक्तालाई धेरै राहत मिलेको छ। भारतीय तथा चिनियाँ बजारको न्यून मुद्रास्फीति तथा नेपाली उत्पादनको लागतको न्यूनीकरणले हालको उपभोक्ता मुद्रास्फीति २०८२ कार्तिकमा १.१ प्रतिशतमात्र रहेको देखिएको छ। यस्तो अवस्थामा स्वदेशी तथा विदेशी वस्तु तथा सेवाको मागमा वृद्धि आई आम उत्पादन, रोजगारी, आयकर लगायतका सरकारको राजस्व आदिमा उल्लेखनीय वृद्धि हुनुपर्ने हो तर वास्तविकता भिन्न रहेको छ। उत्पादन बढेको छैन, रोजगारीको अवसर खुम्चिँदै गएको छ,

● काशीनाथ भट्टराई

तरलताको उपयोग बुद्धि-मत्तापूर्वक गरिनु अपरिहार्य मानिन्छ। जसको लागि नेतृत्वको दूरदर्शिता, विवेकशीलता, सिर्जनशीलता, इमान्दारिता, परिपक्वता मुख्य शर्तको रूपमा लिन सकिन्छ। त्यसो भएमा अधिक तरलताको नकारात्मक प्रभावबाट कमसेकम प्रभावित भई उपलब्ध श्रोतको अधिक प्रभावकारी उपयोग गरी राज्यको आर्थिक, सामाजिक तथा वित्तीय हैसियतमा सुधार ल्याउन मद्दत पुग्न जान्छ।

उद्योगधन्दाहरू न्यून क्षमतामा सञ्चालन भएको तथ्याङ्क छ। यस्तो अवस्थाको सृजना किन र कसरी भएको हो र त्यसबाट कसरी पार पाउन सकिनेला सो सम्बन्धी विचार विमर्श हुनु जरुरी रहेको छ।

तरलता सम्बन्धमा नीतिगत व्यवस्था: तरलताको सैद्धान्तिक पक्ष भनेको कुनै पनि संस्थाको तरल सम्पत्ति आवश्यकताभन्दा बढी भएमा तरलताको संचित लागत (Holding cost) बढी हुन्छ भने आवश्यकताभन्दा न्यून भएमा अवसर लागत, कानुनी र नियमन लागत तथा संस्थाको ख्याति आदिमा नकारात्मक असर पर्न थाल्छ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको तत्तरलता व्यवस्थापन भन्ने महत्वपूर्ण, चुनौतीपूर्ण र कठिन कार्य मानिन्छ। किनकि यस्ता संस्थाहरूले सर्वसाधारणको बचत रकम मागेको बखत विनासर्त तुरुन्तै फिर्ता गर्नुपर्ने हुन्छ। यस्ता संस्थामा अन्य संस्थाको तुलनामा भन्ने प्रभावकारी तरलता व्यवस्थापन अपरिहार्यता रहेको हुन्छ। नेपाल राष्ट्र बैंकले तरलता व्यवस्थापनका लागि प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रूपमा आफ्नो एकीकृत निर्देशनमा विभिन्न प्रकारले निर्देशनात्मक व्यवस्था गरेको पाइन्छ।

जसअनुसार नेपालका वाणिज्य बैंकहरूले आफ्नो कुल स्वदेशी निक्षेपको ४ प्रतिशत अनिवार्य नगद अनुपात कायम गर्नुपर्ने १२ प्रतिशत वृद्धिगत अनुपात कायम गर्नुपर्ने, कम्तीमा २० प्रतिशत तरलता कायम गर्नुपर्ने, कर्जा निक्षेप अनुपात ९० प्रतिशत कायम गर्नुपर्ने लगायतका तरलता सम्बन्धी

विविध मापदण्ड कायम गर्नुपर्छ। वासेल ३ आफ्नो निक्षेप तथा सापटीको न्यूनतम २० प्रतिशत तरलता कायम गर्नुपर्छ। यदि सो कायम गर्न नसकेमा पुँजीकोषमा थप भार पर्दछ। त्यस्तै नेपाल राष्ट्र बैंकको मौद्रिक नीतिमार्फत् ब्याजदर करिडोरको व्यवस्था गरिएको छ, जसमा अन्तरबैंक कारोवारको ब्याजदरको माथिल्लो र तल्लो सीमा निर्धारण गरिएको छ, जसले ब्याजदरको स्थिरतामा मद्दत पुग्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ साथै यस्तो करिडोरको माथिल्लो र तल्लो दरको फरकलाई न्यूनीकरण गर्दै जानुपर्ने हुन्छ।

त्यसो भएमा मौद्रिक स्थिरतामा थप सहजता हुन जान्छ। 'उच्चस्तरीय आर्थिक सुधार सुभाव आयोग' २०८१ को प्रतिवेदनले 'तरलता व्यवस्थापनलाई थप सक्रिय पार्दै ब्याजदर उतार चढाव कम गर्ने निक्षेपको वास्तविक ब्याजदर धनात्मक र कर्जाको ब्याजदर एकल उच्च अंकमा वा न्यून दोहोरो अंकमा राख्नुपर्ने, ऋणपत्र बजारको विकास गरेर अर्थतन्त्रमा ब्याजदरको उतार चढावलाई केही हदसम्म नियन्त्रण गर्न सकिने, विभिन्न खालका वैकल्पिक वित्तको व्यवस्था गर्नुपर्ने' जस्ता सुभावहरू दिएकोले तरलता व्यवस्थापनमा आयोगका सुभावलाई समेत सन्दर्भको रूपमा लिनुपर्ने हुन्छ।

उच्च तरलतामा सिर्जना हुने अवसर तथा चुनौतीहरू

उच्च तरलता हुनु स्वाभाविकै रूपमा राम्रो अवस्था नभए पनि यसले अर्थतन्त्र तथा व्यक्तिको जीवनमा केही अवसरहरू बोकेको हुन्छ, जसलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ:

- यसले उत्पादनको महत्वपूर्ण साधनको रूपमा रहेको पुँजीको लागत न्यून गर्दै उत्पादन तथा वितरण लागतमा कमी ल्याउन मदत गर्दछ।
- उद्यमशीलताको प्रवर्द्धन गर्दै लगानी प्रोत्साहन गर्न सहजीकरण गर्ने।
- बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट कर्जा लगानीमा सहजीकरण हुने।
- न्यून ब्याजदरको कारणले श्रोत र साधन जुटाउन सहजीकरण हुने।
- लगानी प्रवर्द्धन गर्दै नवप्रवेशी उद्यमीलाई सहज हुने।
- स्वदेशी वस्तु तथा सेवाको उत्पादन लागत घट्नु गर्दै प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको विकास हुने।
- मागमा आधारित मूल्य वृद्धि बढ्न सक्ने भए तापनि आपूर्तिमा आधारित मूल्यवृद्धिमा कमी आई आम उपभोक्तको लागि राहतको महसुस हुन सक्ने।
- राज्यद्वारा ठूला ठूला पूर्वाधारको क्षेत्रमा प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रूपमा लगानी गरी देशको समग्र विकासको लागि पुँजी जुटाउन सहज हुने।
- विप्रेषणको कारणले अधिक तरलता भएको नेपालको हालको जस्तो अवस्थामा विदेशी मुद्रा संचित बढ्ने र बाध्य सन्तुलन कायम गर्न सजिलो हुने।

- न्यायमक निकाय खासगरी केन्द्रीय बैंकद्वारा सजकतापूर्वक नियमन भएमा आर्थिक स्थायित्व, मूल्य स्थिरता तथा बाध्य क्षेत्र सन्तुलन कायम गर्न मद्दत पुग्ने।
- नागरिक बचतपत्र, विशेष ऋणपत्र, राष्ट्रिय बचतपत्र, विप्रेषण बचतपत्र आदिको माध्यमबाट श्रोतको संकलन गर्दै ठूला र राष्ट्रिय आवश्यकताका दीर्घकालीन र निजी क्षेत्रले आँट गर्न नसक्ने परियोजनामा लगानी गर्न सकिने वातावरण निर्माण हुने र सहजरूपमा पुँजी जुटाउन सकिने।
- तरलताको सही सदुपयोगबाट उद्योगधन्दा, कलकारखाना लगायतका क्षेत्रको विकास हुन गई पर्याप्त रोजगारीको अवसर बढ्न जाँदा राज्यप्रति, आशा, भरोशा र विश्वास बढ्न जाने भएकाले आर्थिक तथा राजनैतिक स्थिरतामा समेत सकारात्मक प्रभाव पर्दछ।

- बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कोषको लागतमा कमी आउने भएकाले कर्जाको आधार दरमा कमी आउने र कर्जा लगानीको माग बढ्न सक्ने।
- मौद्रिक नीति कार्यान्वयनमा टेवा पुग्ने।
- सर्तकतापूर्वक लगानी गरी पर्याप्त अनुगमनको व्यवस्था भएमा पुँजीबजारको विकासमा महत्वपूर्ण र सकारात्मक भूमिका निर्वाह हुन जाने।
- अनौपचारिक वित्तीय बजारको न्यूनीकरण तथा सन्तुलित आर्थिक विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह हुने र आर्थिक उन्नतिमा टेवा पुग्न जाने हुन्छ। अधिक तरलताले विविध

अवसरहरूको सृजना हुनुका साथै केही चुनौतीहरूको समेत सामना गर्नुपर्ने हुन्छ। यस्तो अवस्थाका चुनौतीहरूलाई संक्षेपमा यसरी उल्लेख गर्न सकिन्छ:

- निक्षेप लागत घट्दै जाँदा कर्जाको ब्याजदर घटाउन नैतिक दबाव परिरहने।
- बचतमा न्यून प्रतिफलका कारणले बचतकर्ता जो वित्तीय संस्थाका मुख्य आधारहरू हुन्, तिनीहरूमा चरम नैराश्यता उत्पन्न हुन सक्ने।
- बचतको ब्याज आयद्वारा आफ्नो दैनिकी चलाउने अवकाशप्राप्त कर्मचारी, ज्येष्ठ नागरिक, अक्षयकोषको ब्याजदरमा सञ्चालित कतिपय कल्याणकारी संस्थाहरू आदिलाई दैनिक जीवन निर्वाह गर्न मुस्किल पर्ने।

- मुलुक Liquidity Trap मा पर्नसक्ने खतरा रहने।
- बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको अस्वस्थ प्रतिस्पर्धाले कर्जाको गुणस्तरमा हास आई समग्र वित्तीय स्थायित्वमा नकारात्मक असर पर्न सक्ने।
- अधिक तरलताको अवस्था भनेको कर्जा लगानी हुन नसकेको अवस्था पनि बुझिन्छ। यस्तो अवस्थामा एकातर्फ निष्क्रिय कर्जा बढिरहेको हुन्छ भने अर्कोतर्फ पर्याप्त कर्जा लगानी नहुँदा कर्जा निक्षेप अनुपातमा कमी आउँछ। यस्तो अवस्थामा निक्षेपलाई प्रतिफलयुक्त क्षेत्रमा लगानी गर्न नसक्दा मुनाफामा कमी आई पुँजीको प्रतिफल न्यून हुन्छ।

- कर्जा लगानी वृद्धि गर्नुपर्ने दबावका कारणले गर्दा बैंक तथा वित्तीय संस्था वा गैरबैंकिक क्षेत्रको कर्जा असुरीक्षित क्षेत्रमा प्रवाह हुन सक्ने भएकाले नियामक निकायको सजकता चलाखीपूर्वक हुनुपर्दछ।
- घरजग्गा अर्थात् रियल स्टेट, शेयर बजार आदिमा लगानी प्रवाहित हुन सक्ने साथै यसले अधिकेंद्रित जोखिम भन्नु भन्नु बढ्न सक्ने।
- मागमा आधारित मुद्रास्फीति (Demand Pool Inflation) का कारणले गर्दा बजार अर्थतन्त्रमा नकारात्मक असर पर्न सक्ने।

- बचतमा नगन्य ब्याजको कारणले गर्दा सर्वसाधारणको बचत गर्ने वानी वा पवृत्ति घट्दै जान थाल्छ, खर्च गर्ने प्रवृत्ति बढ्छ। जसको सिधा असर पुँजी निर्माणमा हुन्छ।
- आर्थिक असमानता बढ्ने र वित्तीय स्थायित्वमा नकारात्मक असर पर्न सक्ने।
- केन्द्रीय बैंकलाई तरलता व्यवस्थापनको चुनौती बढ्दै जाने र ब्याजदर स्थिरताको लागि ब्याजदर करिडोरको अभ्यास प्रभावकारी बनाउन निक्षेप संकलन दर र नीतिगत दर बीचको खाडल कम गर्दै जानुपर्ने।

- अन्तरबैंक कारोवारको दरलाई मौद्रिक नीतिको सञ्चालनको लक्ष्यको रूपमा लिएको हालको मौद्रिक नीतिको सन्दर्भमा ब्याजदरलाई स्थिरता प्रदान गर्न थप चुनौतीपूर्ण रहन्छ।
- अधिक तरलताले केन्द्रीय बैंकको मूल्य स्थायित्वको उद्देश्य हासिल गर्न बाधा पार्ने गर्दछ।

- ब्याजदरको करिडोरको आधारमा ब्याजदर स्थायित्वको लागि निक्षेप संकलन लगायतका उपकरणहरूद्वारा तरलता प्रशोचन गर्दा खर्च अधिक हुने र राज्यकोषमा अप्रत्यक्ष रूपमा असर पर्ने हुन्छ।

अन्तमा, तरलताको उपयोग बुद्धिमत्तापूर्वक गरिनु अपरिहार्य मानिन्छ। जसको लागि नेतृत्वको दूरदर्शिता, विवेकशीलता, सिर्जनशीलता, इमान्दारिता, परिपक्वता मुख्य शर्तको रूपमा लिन सकिन्छ। त्यसो भएमा अधिक तरलताको नकारात्मक प्रभावबाट कमसेकम प्रभावित भई उपलब्ध श्रोतको अधिक प्रभावकारी उपयोग गरी राज्यको आर्थिक, सामाजिक तथा वित्तीय हैसियतमा सुधार ल्याउन मद्दत पुग्न जानेछ। अधिक तरलता बोधको रूपमा होइन अवसरको रूपमा हो भन्ने बुझाइलाई आत्मसाथ गरी अर्थतन्त्रका सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूले आ-आफ्नो कर्तव्यमा मेहनत र इमान्दारिताका साथ सकारात्मक सोच लिएर हातेमालो गर्दै अगाडि बढ्नुपर्ने आजको अपरिहार्य आवश्यकता हो।

(लेखक कृषि विकास बैंक लिमिटेडका विभागीय प्रमुख हुनुहुन्छ।)

● रोशन पोखरेल

वर्तमानमा गरिएको कुनैपनि निर्णयले भावी पुस्तामाथि कुनै पनि व्ययभारका रूपमा देखा नपरोस् भन्ने कुरातर्फ सजग र संवेदनशील रही सेवा सञ्चालन गर्नुपर्दछ भन्ने कुरामा उत्तरदायी बैंकिङले जोड दिन्छ।

बैंकिङ क्षेत्रमा उत्तरदायी बैंकिङको अवधारणा

"When I is replaced by we, even illness becomes wellness" -Anonymus

कुनैपनि उद्योगधन्दा, व्यवसाय वा संस्थाको मूल मर्म तथा विराट उद्देश्य (Macro Objective) मानव कल्याण तथा सार्वजनिक हितसँग जोडिएको हुनुपर्दछ। संस्थागत गतिविधिको तार प्रत्यक्ष एवं परोक्ष रूपमा समाज, पर्यावरण र प्रकृतिसँग जोडिएर रहेको हुन्छ, संस्था शून्यमा सञ्चालन हुन सक्दैन भन्ने मान्यता उत्तरदायी सञ्चालनले राख्दछ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू पनि सामाजिक हितकै लागि स्थापित भएका हुन् र यी संस्थाहरूले सञ्चालन गर्ने बैंकिङ गतिविधि समाजप्रति उत्तरदायी रहनुपर्दछ, भन्ने मान्यता उत्तरदायी बैंकिङको सामान्य अवधारणा (General Concept) हो।

हुन त आम बुझाइमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू नाफा कमाउन स्थापित भएका हुन् र यिनले मुद्रा बजारमा संवाहकका रूपमा कार्य गर्दछन् भनिए तापनि मानव समाजका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू व्यक्तिको जीवनस्तर सुधार्न प्रयासरत संस्थाहरू हुन्। यिनले गर्ने बैंकिङ गतिविधिमार्फत देशको समग्र अर्थतन्त्र चलायमान भई नागरिकले आर्थिक सामाजिक सुरक्षाको लाभ प्राप्त गर्दछन् जसबाट एक स्वच्छ र स्वस्थ समाजको निर्माण भइरहेको हुन्छ। हुन त व्यावसायिक इकाइहरूको मुनाफामा बढोत्तरी ल्याई अंशधारक हितको संरक्षण गर्नु वित्तीय व्यवस्थापनको स्थापित मान्यता हो, तथापि पछिल्ला समयमा आएर यस मान्यतामाथि पुनर्विचार हुनुपर्ने तर्कले स्थान पाएको देख्न सकिन्छ।

कुनैपनि व्यावसायिक प्रतिष्ठानको काम कारवाहीबाट समाज, समुदाय तथा वातावरणमाथि कुनै न कुनै स्वरूपको सम्भावित क्षतिको जोखिम रहेको हुन्छ भन्ने तथ्यलाई यसै नजरअन्दाज गर्न पनि सकिन्न। व्यावसायिक प्रतिष्ठानले गरेको गतिविधिबाट समाज, समुदाय वा वातावरणले मूल्य चुकाउनुपर्ने तथ्य कुनैपनि कोणबाट न्यायसङ्गत देखिन्न पनि। अतः यस्तो सम्भावित क्षतिलाई समयमै आँकलन गरी यथोचित व्यवस्थापनका लागि पर्याप्त ध्यान दिनु बैंक तथा वित्तीय संस्था स्वयंको कर्तव्य हो। उत्तरदायी बैंकिङले यसै अवधारणालाई आत्मसात् गरेको पाइन्छ। हरित बैंकिङ (Green Banking) तथा दिगो बैंकिङ (Sustainable Banking) लाई उत्तरदायी बैंकिङका उदाहरणका रूपमा लिन सकिन्छ। अल्पकालका लागि समाज, समुदाय तथा वातावरणप्रति उत्तरदायी रहनु र नाफा कमाउनु द्वन्द्वत्मक लागे तापनि दीर्घकालसम्म व्यवसाय गर्ने सोच भएका प्रतिष्ठानका लागि यस अवधारणालाई आत्मसात् गर्नु सम्पूर्ण पक्षबाट हितकारी हुनेमा शङ्का

रहदैन। यहाँ फोर्ड मोटर कम्पनीका कार्यकारी अध्यक्ष विलियम फोर्डको भनाइ उल्लेख गर्नु सान्दर्भिक हुन जान्छ : "Creating a strong business & building a better world are not conflicting goals – they are both essential ingredients for long term success" -William Clay Ford

उत्तरदायी बैंकिङका सिद्धान्तहरू (Principles of Responsible Banking)

उत्तरदायी बैंकिङका मूलतः ६ सिद्धान्तहरू रहेका पाइन्छन्। मूलभूत रूपमा यिनै सिद्धान्तहरूबाट उत्तरदायी बैंकिङ सञ्चालित तथा निर्देशित रहेको पाइन्छ। यी सिद्धान्तहरूलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो रणनीतिक योजना तथा कार्यविवरणहरूमा उल्लेख गरी आत्मसात् गर्ने गरेका छन्।

तादाम्य (Alignment) : संस्थाको रणनीतिक योजनालाई व्यक्तिको आवश्यकता तथा समाजको लक्ष्यसँग तादाम्य हुने गरी उल्लेख गर्ने विषयमा उत्तरदायी बैंकिङको यस सिद्धान्तले संस्थालाई निर्देशित गर्दछ। संस्थाको रणनीतिक योजना तथा कार्यक्रमलाई पेरिस वातावरण सम्झौता (Paris Climate Agreement) तथा राष्ट्रिय वा क्षेत्रीय नीतिसँग तादाम्य हुने गरी घोषित गरिएको हुन्छ।

असर तथा लक्ष्य निर्धारण (Impact & Target Setting) : संस्थाले आवधिक रूपमा संस्थाका गतिविधि, सेवा तथा लगानीले समाज, समुदाय तथा वातावरणमा पार्ने खराब असरलाई कम गर्ने तथा असल असरलाई बढाउँदै लाने नीति लिएको हुन्छ।

सेवाग्राही तथा ग्राहक (Clients & Customers) : ग्राहक तथा सेवाग्राहीसँग कारोबार गर्दा उत्तरदायी तवरले दिगो विकासलाई आत्मसात् गरी कार्य गर्ने सिद्धान्त सेवाग्राही तथा ग्राहक सिद्धान्त हो। आर्थिक लाभको न्यायोचित वितरण तथा वर्तमानमा गरिएको कुनैपनि निर्णयको असर भावी पिढीलाई नपरोस् भन्ने कुरासँग सजग रहन यस सिद्धान्तले निर्देशित गर्दछ।

सरोकारवाला (Stakeholders) : सरोकारवालसँग सक्रिय (proactively) समन्वय तथा परामर्श गर्दै सामुदायिक लाभका क्षेत्रमा बैंकिङ सेवालाई गतिशील गर्ने सम्बन्धी सिद्धान्त।

सुशासन तथा संस्थागत परम्परा (Governance & Culture) : उत्तरदायी बैंकिङलाई संस्थाको संस्थागत संस्कृति (Corporate Culture) का रूपमा स्थापित तथा विकसित गर्दै लैजाने सम्बन्धी सिद्धान्त। यसले संस्थागत सुशासनको पक्षपोषण गर्दछ।

पारदर्शिता एवं जवाफदेहिता (Transparency & Accountability) : संस्थागत पारदर्शिता तथा समाज, समुदाय र

वातावरणप्रति जवाफदेही संस्कारको विकास गर्दै संस्थाका काम कारवाहीले समग्रमा पारेका सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावको नियमित आवधिक मापन गर्ने सम्बन्धी सिद्धान्त पारदर्शिता एवं जवाफदेहिताको सिद्धान्त हो।

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले पनि अन्य व्यावसायिक संस्थासह लगानी वा संस्थागत निर्णय गर्दा वातावरणीय (Environmental), सामाजिक (Social) तथा सुशासन (Governance) अर्थात् ESG पक्षलाई पुग्दो ध्यान दिनुपर्दछ, भन्ने विश्वव्यापी मान्यता रहेको छ। वर्तमानमा गरिएको कुनैपनि निर्णयले भावी पुस्तामाथि कुनैपनि व्ययभारका रूपमा देखा नपरोस् भन्ने कुरातर्फ सजग र संवेदनशील रही सेवा सञ्चालन गर्नुपर्दछ, भन्ने कुरामा उत्तरदायी बैंकिङले जोड दिन्छ।

दिगो बैंकिङ तथा वित्तीय सञ्जाल (Sustainable Banking & Finance Network)

वित्तीय क्षेत्रले जलवायु परिवर्तन, प्रदूषण, प्राकृतिक सम्पदाको अति दोहनजस्ता पर्यावरणीय तथा व्यावसायिक चुनौतीहरूको सामना गरिरहनुपरेको हालको अवस्थामा विकासशील राष्ट्रहरूमा निजी क्षेत्रका वित्तीय संस्थाहरूले लगानी गर्ने परियोजनाहरूबाट उत्पन्न हुने कमजोर वातावरणीय, सामाजिक एवं सुशासनसम्बन्धी समस्याहरू समयसँगै भन्ने विकराल बन्दै जाने निश्चित छ। वातावरण र समाजप्रति गैरजम्मेवार ढङ्गले एकोहोरो मुनाफालाई मात्र ध्यानमा राख्दा हिलोचाँडो त्यसको वातावरणीयलागत व्यावसायिक असर वित्तीय क्षेत्रले भोग्नु नै पर्नेछ। दिगो बैंकिङमा वातावरणीय रूपमा जिम्मेवार मात्र होइन सामाजिक रूपले समेत सान्दर्भिक हुने छुट्टै सिद्धान्तहरू तय गरी वित्तीय क्षेत्रमा कार्यान्वयनमा ल्याउने गरिन्छ।

उत्तरदायी दिगो बैंकिङलाई आत्मसात् गर्ने तथा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा भए गरेका असल अभ्यास (Best Practices) लाई संस्थागत गर्ने अभिप्रायले गठन गरिएको अनौपचारिक विशेष समूह दिगो बैंकिङ सञ्जाल हो। यसमा उत्तरदायी तवरले समग्रमा वातावरणीय, सामाजिक तथा सुशासन पक्षलाई ध्यानमा राख्दै दिगो वित्तीय लगानीमा जोड दिन प्रतिबद्ध वित्तीय क्षेत्र, वातावरण सम्बन्धी कार्य गर्ने संघसंस्था, केन्द्रीय बैंक तथा बैंकिङ संघ संगठनहरू सदस्यका रूपमा रहेका छन्। अन्तर्राष्ट्रिय वित्त निगम (International Finance Corporation) तथा विश्व बैंक समूह (World Bank Group) ले यसलाई आवश्यक सहयोग तथा समन्वय गरिरहेको पाइन्छ।

यस सञ्जालको मूल उद्देश्य सदस्यहरू बिच सामूहिक ज्ञान

आदानप्रदान तथा उपयुक्त नीति तर्जुमामार्फत दिगो वित्तका लागि सहजकर्ताको भूमिका निभाउने हो। यसले सहजकर्ताको भूमिकावाहेक सदस्यहरूलाई आवश्यक सहयोग तथा प्रोत्साहन गर्ने समेत गर्दछ। सदस्यहरूको मुख्य ध्येय यसले लिएका निम्न दुई मूल उद्देश्यसँग सरोकार राख्दछन् :

क. पर्यावरणीय जोखिमसहित ESG जोखिमको वित्तीय क्षेत्रबाट हुने जोखिम व्यवस्थापन, Improve the management of environmental, social, and governance (ESG) risks - including climate risks - across the financial sector.

ख. समाज तथा वातावरणमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने परियोजनाहरूमा लगानी प्रोत्साहन। Increase capital flows to activities with positive environmental and social impacts, including climate change mitigation & adaptation.

हालसम्म यस समूहमा हाम्रा छिमेकी मुलुक भारत, चीन, पाकिस्तान, श्रीलङ्का तथा बङ्गलादेशसहित ६२ राष्ट्रका ७२ संघसंस्थाहरू आवद्ध रहेका छन्। यसले ४३ ट्रिलियन डलरको बैंकिङ सम्पत्तिको निगरानी गर्दछ। यसले भर्खरै आफ्नो स्थापनाको दसौं वार्षिकी मनाएको छ।

उत्तरदायी - दिगो बैंकिङमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको भूमिका (Role of Banks & FIs in sustainable Banking)

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले लगानीसँग सम्बन्धित निर्णय लिँदा मूलतः लगानीको सुनिश्चितता, प्रतिफल तथा जोखिमलाई ध्यानमा राखी निर्णय लिने गर्दछन्। समान जोखिममा अधिक प्रतिफल र समान प्रतिफलमा कम जोखिमयुक्त लगानी बैंक वित्तीय संस्थाको प्राथमिकतामा पर्ने वित्तीय लगानीको आधारभूत सिद्धान्त हो। तर दिगो बैंकिङको अवधारणामा लगानीसम्बन्धी निर्णय लिँदा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले वातावरणीय, सामाजिक तथा सुशासनको पक्षलाई समेत प्राथमिकतामा राखेर मात्र निर्णय लिनुपर्ने हुन्छ। यस परिप्रेक्ष्यमा हाम्रो छिमेकी मुलुक बङ्गलादेशले सन् २०११ मा नै वातावरणीय जोखिम व्यवस्थापन मार्गदर्शन (Environmental Risk Management Guidelines) पारित गरेको पाइन्छ। त्यसैगरी पाकिस्तानले सन् २०१७ मा दिगो बैंकिङ तथा वित्त नीति तय गरेको पाइन्छ।

वित्तीय मध्यस्थताको कार्य गर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले मानवसमाजको हितका लागि समुदायलाई लाभ हुने, वातावरण जगेनामा सघाउ पुग्ने तथा सुशासनमा बढोत्तरी हुने परियोजनामा लगानी गर्दा समग्र राष्ट्रको आर्थिक, सामाजिक तथा पर्यावरणीय सन्तुलन

कायम रहने हुन्छ। अल्पकालमा बढी मुनाफा हुने तर दीर्घकालीन रूपमा राष्ट्रको आर्थिक, सामाजिक तथा पर्यावरणीय सन्तुलनमा खलल पुग्ने परियोजनामा लगानी गर्दा अल्पकालीन रूपमा फाइदा पुगेको देखिए तापनि दीर्घकालमा त्यसको नकारात्मक असरको भुक्तभोगी व्यवसायी र वित्तीय संस्था मात्र हुँदैनन् पूरै मानव समाजले नै त्यसको ठुलो मूल्य चुकाउनुपर्ने हुन सक्छ। समाजकै अङ्गका रूपमा क्रियाशील बैंक तथा वित्तीय संस्थाले कुनैपनि हालतमा सामाजिक जवाफदेहिताबाट उम्कन मिल्दैन। समाजमा पर्ने असरबाट बैंकिङ क्षेत्रमात्र नभई समग्र अर्थतन्त्रलाई नै कस्तो असर पर्दो रहेछ भन्ने शिक्षा हालैको कोभिड महामारीले पनि दिएको छ। एकोहोरो मुनाफालाई मात्र प्राथमिकतामा राखी सामाजिक दायित्वलाई वेवास्ता गर्ने हो भने त्यसले दूरगामी पर्यावरणीय क्षति मात्र होइन आर्थिक विभीषिकासमेत निम्त्याउन सक्नेतर्फ बेलेमा सजग हुनु जरुरी छ।

उत्तरदायी दिगो बैंकिङका प्रक्रिया (process of sustainable banking)

दिगो बैंकिङ कार्यान्वयनका लागि केही निश्चित प्रक्रियाहरू तय गरिएको पाइन्छ। क्रमबद्ध रूपले यस्ता चरणहरू पार गरेर मात्र उत्तरदायी दिगो बैंकिङको अवधारणा साकार गर्न सकिन्छ।

पहिलो चरण : उत्तरदायी दिगो बैंकिङप्रतिको प्रतिबद्धता
दोस्रो चरण : उत्तरदायी दिगो बैंकिङ अवधारणाको विकास
तेस्रो चरण : उत्तरदायी दिगो बैंकिङ प्रणालीको विकास
चौथो चरण : उत्तरदायी दिगो बैंकिङसम्बन्धी क्षमतामा अभिवृद्धि
पाँचौं चरण : उत्तरदायी दिगो बैंकिङको कार्यान्वयन
छैटौं चरण : अभिप्रेरणा तथा रिपोर्टिङ

बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई पुग्ने फाइदा (Benefits to Bank & FIs)
उत्तरदायी दिगो बैंकिङबाट कुनैपनि बैंक वा वित्तीय संस्थालाई अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन दुवै किसिमका फाइदा पुग्ने देखिन्छ। दीर्घकालमा समग्र आर्थिक सामाजिक स्थायित्वबाट प्राप्त हुने लाभवाहेक संस्थाले अल्पकालमा पनि यथेष्ट लाभ प्राप्त गर्ने देखिएको छ।

वातावरणीय र सामाजिक जोखिमको समुचित व्यवस्थापन गर्न नसक्दाका अवस्थामा आइपर्ने वित्तीय, कानुनी तथा प्रतिष्ठासम्बन्धी जोखिमको न्यूनीकरण हुने।
लगानी गर्दा ग्राहकको समग्र पक्षको अध्ययन हुने भएकाले लगानीमा निहित जोखिम कम हुने।
ग्राहक वा ऋणीले पालना गर्नुपर्ने राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय

अनुपालनासम्बन्धी अध्ययनमा सहजता प्राप्त हुने तथा यसका अभावमा निम्तिन सक्ने जोखिमलाई समय छँदै सच्याउन सकिने।

- भविष्यमा आइपर्ने सामाजिक, आर्थिक र पर्यावरणीय असरको मूल्याङ्कन गरी व्यावसायिक योजना तथा रणनीति तर्जुमा गर्न सहज हुने।
- लगानीका क्षेत्रमा विविधीकरण तथा नयाँ लगानीका क्षेत्रको पहिचान सरल हुने।
- संस्थाको सामाजिक ख्याति तथा प्रतिष्ठामा वृद्धि भई संस्थागत छविमा सुधार आउने।
- संस्थागत ब्रान्डलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा स्थापित गर्न सहज हुने। जनविश्वासमा सकारात्मक वृद्धि हुने।
- अन्तर्राष्ट्रिय प्राविधिक एवम् व्यावसायिक सहयोग प्राप्त गर्न सहज र सरल हुने।
- छुट्टै सुविधा वा हितकारी लाभ प्राप्त गर्ने सम्भावनामा वृद्धि हुने।
- दीर्घकालीन व्यावसायिक सम्बन्धको सुनिश्चितता प्राप्त हुने।

दिगो बैंकिङ : नेपालका सन्दर्भमा

(Sustainable Banking in Nepal)

नेपालका सन्दर्भमा आ.व. २०७४/०७५ को मौद्रिक नीतिमा जोखिम व्यवस्थापन पद्धतिका सम्बन्धमा वातावरण तथा सामाजिक जोखिम व्यवस्थापनसम्बन्धी निर्देशिका जारी गरिनेछ भनी उल्लेख भएको पाइन्छ। सोसँग सम्बन्धित एक निर्देशिका नेपाल राष्ट्र बैंकले २०७५/०७६ मा जारी गरेको भए तापनि सोको यथेष्ट चर्चा परिचर्चा बैंकिङ जगतमा भएको भने पाइन्न। त्यसैपनि सो निर्देशिका दिगो बैंकिङलाई आत्मसात् गर्ने भन्दा पनि जोखिम व्यवस्थापनलाई सम्बोधन गर्ने गरी जारी भएको पो हो कि भने जस्तो देखिन्छ। निजी क्षेत्रका केही छिटपुट बैंकले हरित हप्ता (Green Week) भनेर केही कार्यक्रम गर्नु, ETS (Emission Trading System) मा समावेश हुनुलाई यसको सुरुवाती चरणका रूपमा लिन सकिन्छ। विश्व जगतमा उत्तरदायी दिगो विकासका लागि भए गरेका असल अभ्यासहरूको माटो सुहार्दो अनुसरण गरी नेपाली बैंकिङ जगत पनि समयसँग अघि बढ्न हिला गर्नु हुन्छ।

त्यसैपनि अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू युएनले लिएको दिगो विकासको लक्ष्य (SDGs) मा प्रमुख शक्तिका रूपमा देखा परिसकेका छन्। लगानीकर्ता, ग्राहक, कर्मचारीलागत नियमन निकायहरू समेतले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई दिगो विकासका मुद्दामा संवेदनशील हुन दबाव सृजना गर्न थालेका अवस्थामा हिलो चाँडो त्यस किसिमको दबाव नेपाली वित्तीय जगतले पनि सामना गर्नु नै पर्नेछ। विगतको ३० वर्षको विवरणलाई हेर्ने हो भने बैंक कर्जामा २० प्रतिशत बढोत्तरी हुँदा नेपाली अर्थतन्त्रको विस्तार भने जम्मा ४.५ प्रतिशतमात्र भएको पाइन्छ। यसको सोभो अर्थ हो नेपाली बैंक तथा वित्तीय संस्थाले समग्र राष्ट्रको अर्थतन्त्रलाई सबलीकरण गर्न सकेका छैनन्।

अर्थतन्त्र र समुदायलाई लाभान्वित गर्न नसकेको तीतो यथार्थ नेपाली बैंकिङ जगतले स्वीकार्नुपर्दछ। आगामी समयमा नेपाली बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले दिगो वित्तीय लगानी (Sustainable Finance), उत्तरदायी व्यवस्थापन (Responsible Management) र समावेशी समुदाय (Inclusive Community) का तीन खम्बे नीति अँगाल्दै दिगो बैंकिङका दिशातर्फ अगाडि बढे मात्र मुलुक र समाजले स्थायी लाभ प्राप्त गर्नेछन्।

निष्कर्ष
"Sustainable banking isn't just a philosophy - it's about action." उत्तरदायी दिगो बैंकिङ कुनै दर्शन होइन, न त यो कुनै ऐच्छिक अवधारणा हो जसलाई आत्मसात् गरे पनि हुन्छ नगरे पनि हुन्छ। वास्तवमा यो हिलो भइसकेको अनिवार्य आवश्यकता हो। समतामूलक समाज, दरिलो अर्थतन्त्र, बाँच्नलायक पर्यावरण तथा भावी सन्ततिको भविष्य रक्षाका लागि आजको बैंकिङ समाज, वातावरण तथा सुशासनप्रति उत्तरदायी हुनुको विकल्प छैन जसले दिगो विकासको एजेन्डालाई स्थापित गर्न सकोस।

नेपालको अर्थतन्त्र लामो समयको शिथिलतापछि विस्तारै लयमा फर्किने संकेत देखिएरहेका बेला गत भदौ २३ र २४ गते भएको 'जेनजी विद्रोह' ले निजी क्षेत्रमा अन्योल पैदा गरिदियो सडकमा देखिएको आक्रोश, तोडफोड र आगजनीले भौतिक क्षति मात्र पुऱ्याएन, बरु लगानीकर्ताहरूको आत्म-विश्वासमा समेत गम्भीर ठेस पुऱ्याएको छ । विशेषगरी वित्तीय मध्यस्थताको भूमिका निर्वाह गर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू यतिबेला पर्याप्त तरलता हुँदाहुँदै पनि नयाँ लगानीका लागि उत्साहित देखिँदैनन् । प्रदर्शनका कारण उत्पन्न मनोवैज्ञानिक त्रास र नीतिगत अस्थिरताको संशयले उद्योगी-व्यवसायीहरू 'पर्ख र हेर'को रणनीतिमा छन् । यसै सन्दर्भमा जेनजी विद्रोहले बैंकिङ तथा निजी क्षेत्रमा पारेको प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष क्षति र आगामी दिनमा निजी क्षेत्रको मनोबल सुदृढ बनाउन सरकारले खेल्नुपर्ने भूमिकाका विषयमा एभरेष्ट बैंकका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सुदेश खालिङसँग गरिएको कुराकानी सान्दर्भिक ठानेर क्लिकमाण्डूबाट साभार प्रस्तुत गरिएको छ :

लगानी गर्नुभन्दा नगर्नु सुरक्षित देखिने स्थिति आउनु दुःखद् छ

- सुदेश खालिङ, प्रमुख कार्यकारी अधिकृत - एभरेष्ट बैंक लिमिटेड

जेनजी प्रदर्शनका क्रममा तपाईंले के कस्ता क्षति भोग्नुभयो ?

जेनजी प्रदर्शनका क्रममा म प्रमुख कार्यकारी अधिकृत रहेको एभरेष्ट बैंकमा पनि क्षति पुगेको थियो । आगजनी, लुटपाट र तोडफोड हुँदा बजार प्रभावित भएका छन् । यसले अप्रत्यक्ष क्षति निकै ठूलो छ । त्योभन्दा पनि ठूलो मनोवैज्ञानिक क्षति भएको छ । अर्थतन्त्रमा देखिएको शिथिलतासँगै पछिल्लो ३ वर्षदेखि बैंकिङ क्षेत्रमा क्रमशः सुधार हुँदै गएको थियो । तर, जेनजी मुभमेन्टपछि कर्जा असुली थप प्रभावित

भएको छ । क्षमता भएका ऋणीले पनि तिन आलटाल गरिरहेका छन्, कर्जाको माग घटेको छ ।

जेनजी प्रदर्शनका कारण तपाईंको मनोबलमा कस्तो प्रभाव पर्यो ? तपाईं थप लगानी गर्न तयार हुनुहुन्छ ?

जेनजी प्रदर्शनका क्रममा निजी सम्पत्ति, व्यवसाय लगायतमा भएको लुटपाट तोडफोड र आगजनीका कारण लगानीकर्ता, वित्तीय मध्यस्तताको काम गर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा लगानी गर्ने मनोबल कमजोर देखिएको छ । लगानी गर्नु भन्दा नगर्नु सुरक्षित देखिएर लगानीमा संयमित बनेका छौं । धेरै परियोजनामा लगानी गर्ने भन्दा पनि पर्ख र हेरको अवस्थामा छौं ।

जेनजी प्रदर्शनका कारण लगानीको वातावरण कतिको धक्का पुगेको छ ?

जेनजी आन्दोलनको क्रममा सृजना भएको असामान्य परिस्थितिका कारण प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित उद्योग, व्यवसाय, प्रतिष्ठान लगायतका ती क्षेत्रहरू पुनः चलायमान हुन सक्नु भन्ने हेतुले ती क्षेत्रहरूमा प्रवाहित कर्जामा राहत, ब्याज छुट र कर्जा पुनर्तालिकिकरण जस्ता सुविधा प्रदान गर्ने खालका व्यवस्था हुनु सराहनीय छन् । तर, यी सबै प्रयासका बावजुद आम व्यवसायीहरूमा थप उत्साह आशा र मनोबल अझै पनि देखिएको छैन । वित्तीय क्षेत्रमा पर्याप्त तरलता, मजबुत बाह्य क्षेत्र, सकारात्मक सरकारी सूचकांक, नियन्त्रित मुद्रास्फीति, उत्साहजनक विप्रेषण हुँदा पनि वास्तविक क्षेत्रले गति लिन नसक्दा यी सबै प्रयासको बावजुत सबै उद्योगी व्यवसायी अझ

केही समययता सुधारोन्मुख देखिएको लगानीको वातावरण जेनजी प्रदर्शनले सिर्जित गरेको अनिश्चितता, अन्योल र अस्थिरताले गर्दा निजी क्षेत्रको मनोबल कमजोर देखिएको छ ।

साथै उक्त प्रदर्शनले उत्पन्न गरेको तनाव, तोडफोड आगजनीका कारण विदेशी लगानीकर्ताका लागि व्यवसाय सञ्चालन, नीतिगत स्थिरता र विश्वासनियता माथि शंका पैदा गरेको कारण लगानीका नयाँ योजनाहरू रोकिन पुगेका छन् । जेनजी प्रदर्शन यता निजी तथा विदेशी लगानीकर्ताको आत्मविश्वास उल्लेख्य रूपमा घटेको छ ।

जेनजी प्रदर्शनपछि निजी क्षेत्रको आत्मविश्वास सुदृढ बनाउन सरकारले निर्वाह गरेको भूमिका कस्तो छ ?

जेनजी प्रदर्शनपछि व्यावसायिक वातावरण जोगाउन सरकार वा सम्बद्ध निकायले संवेदनशील व्यवसायिक क्षेत्रहरूमा थप हिसात्मक घटना हुन नदिन थप सुरक्षा संयन्त्र परिचालनगरी प्रभावकारी भूमिका निभाएकै कारण छोटो समयमै स्थिति नियन्त्रणमा आउन सहयोग पुगेको थियो । त्यो बेलाको भयावह स्थिति तत्काल नियन्त्रण होला भन्ने कल्पना सायद कमैले गरेका थिए । तत्पश्चात प्रभावित व्यवसायहरूको नोक्सानी मूल्यांकन तथा राहत र विमा प्रक्रियामा थप सहजता ल्याउन पनि सरकारले तत्काल प्रयास गरेको कुरा नकान् सकिँदैन ।

जेनजी आन्दोलनको क्रममा सृजना भएको असामान्य परिस्थितिका कारण प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित उद्योग, व्यवसाय, प्रतिष्ठान लगायतका ती क्षेत्रहरू पुनः चलायमान हुन सक्नु भन्ने हेतुले ती क्षेत्रहरूमा प्रवाहित कर्जामा राहत, ब्याज छुट र कर्जा पुनर्तालिकिकरण जस्ता सुविधा प्रदान गर्ने खालका व्यवस्था हुनु सराहनीय छन् । तर, यी सबै प्रयासका बावजुद आम व्यवसायीहरूमा थप उत्साह आशा र मनोबल अझै पनि देखिएको छैन । वित्तीय क्षेत्रमा पर्याप्त तरलता, मजबुत बाह्य क्षेत्र, सकारात्मक सरकारी सूचकांक, नियन्त्रित मुद्रास्फीति, उत्साहजनक विप्रेषण हुँदा पनि वास्तविक क्षेत्रले गति लिन नसक्दा यी सबै प्रयासको बावजुत सबै उद्योगी व्यवसायी अझ

पनि पर्ख र हेरको स्थितिमा हुनुहुन्छ । भदौ २३ र २४ गतेको जेनजी प्रदर्शनका क्रममा निजी क्षेत्रले कस्तो प्रत्यक्ष (भौतिक) र अप्रत्यक्ष (आर्थिक) क्षति बेहोर्नुपयो ?

अप्रत्यासित रूपमा घटेको भदौ २३ र २४ को घटनाले निजी क्षेत्रले मात्र होइन समग्र राज्यले नै ठूलो क्षति बेहोर्नुपर्ने स्थिति बन्यो । जेनजी प्रदर्शनका क्रममा थुप्रै सरकारी भवन, प्रशासनिक केन्द्र, अड्डा अदालतका साथै दर्जनौं निजी उद्योग तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठान, होटल, रेस्टुरेन्ट र सवारीसाधन लगायतमा भएको तोडफोड, आगजनी र लुटपाटका घटनाले भौतिक रूपमा ठूलो नोक्सानी पुऱ्यायो । अर्बौं रुपैयाँ बराबरको आर्थिक नोक्सानी पुगेको छ । हजारौंका संख्यामा रोजगारी प्रभावित भएका छन् । भौतिक तथा आर्थिक रूपमा भएको यो अतुलनीय क्षतिले राज्यलाई आर्थिक रूपमा धेरै पछाडि धकेलेको मात्र छैन, मानसिक रूपमा उद्योगी व्यवसायीहरूको मनोबलमा समेत भारी गिरावट आएको छ । अनिश्चितता र असुरक्षाका कारण पर्यटकको आगमन घट्दा पर्यटन व्यवसाय थप प्रभावित भएको छ ।

सुदृढ हुँदै गरेको लगानी वातावरणमा जेनजी प्रदर्शनले सिर्जित गरेको अनिश्चितताले गम्भीर धक्का पुगेको हो ?

पछिल्लो केही वर्षदेखि अर्थतन्त्रमा सुस्तता देखिएको थियो । तर, गत आर्थिक वर्षको अन्तिमतिर आउँदा केही सुधार देखिँदा बैंकहरूको रिक्भरीमा सुधार र कर्जाको मागमा पनि सुधार देखिन लागेको थियो । केही समययता सुधारोन्मुख देखिएको लगानीको वातावरण जेनजी प्रदर्शनले सिर्जित गरेको अनिश्चितता, अन्योल र अस्थिरताले गर्दा निजी क्षेत्रको मनोबल कमजोर देखिएको छ । प्रदर्शनका क्रममा तनाव, तोडफोड आगजनीका कारण विदेशी लगानीकर्ताका लागि व्यवसाय सञ्चालन, नीतिगत स्थिरता र विश्वासनियता माथि शंका पैदा गरेको छ । जसले गर्दा लगानीका नयाँ योजनाहरू रोकिन पुगेका छन् । जेनजी प्रदर्शन यता निजी तथा विदेशी लगानीकर्ताको आत्मविश्वास उल्लेख्य रूपमा घटेको छ । यसले लगानीको वातावरणमा

गम्भीर धक्का पुऱ्यो भन्न सकिन्छ । विशेषगरी लगानी र लकगानीकर्ताको सुरक्षामाथि प्रश्न उठेको छ ।

तपाईंले व्यक्तिगत रूपमा वा आफ्ना कर्मचारीमा वा व्यावसायिक जगतले महसुस गरेको 'पोस्ट जेनजी स्ट्रेच' (डर, असुरक्षा, अनिश्चितताजन्य तनाव) के-के छन् ?

व्यक्तिगत रूपमा भन्नु पर्दा हामीले त्यति धेरै डर, तनाव र असुरक्षा महसुस गरेका छैनौं । तर, हाम्रो व्यवसाय ती समस्त व्यवसायी जगत, ग्राहक र सेवाग्राही हरूको मनोबलमा आएको परिवर्तनले प्रत्यक्ष असर बैंकसम्म आइपुग्ने भएका कारण चिन्तित भने अवश्य भएका छौं । सम्पूर्ण व्यावसायिक जगतले लगानी वातावरण अस्थिर भएको महसुस गरेको छ । नीतिगत तथा राजनैतिक अस्थिरता बढेको छ, वित्तीय व्यवस्थापन अनिश्चित भएको अवस्थामा व्यवसाय विस्तार, नयाँ लगानी सम्बन्धी दीर्घकालीन रणनीतिक निर्णय गर्दा सोच र पर्खको स्थितिमा भने पक्कै छौं ।

जेनजी प्रदर्शनपछि व्यावसायिक वातावरण जोगाउन सरकारले गरेको प्रयासहरू के कस्ता छन् ? र, ती प्रयास कतिको प्रभावकारी भइरहेका छन् ?

बैंक तथा वित्तीय संस्था लगायत संवेदनशील व्यवसायिक क्षेत्रहरूमा थप हिसात्मक घटना हुन नदिन जेनजी प्रदर्शनपछि व्यावसायिक वातावरण जोगाउन सरकारले थप सुरक्षा संयन्त्र परिचालन गरी प्रभावकारी भूमिका खेलेको छ । जसले छोटो समयमै स्थिति नियन्त्रणमा आउन सहयोग पुगेको थियो । जेनजी आन्दोलनको समय स्थिति तत्काल नियन्त्रण होला भन्ने सोचेका थिएनौं । तर, सरकारको सुरक्षा संयन्त्रले प्रभावकारी रूपमा काम गर्यो । त्यसपछि प्रभावित व्यवसायहरूको नोक्सानी मूल्यांकन, तथा राहत र विमा प्रक्रियामा थप सहजता ल्याउन पनि सरकारले तत्काल प्रयास सकारात्मक छन् ।

जेनजी आन्दोलनको क्रममा सिर्जना भएको असामान्य परिस्थितिका कारण प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्षरूपमा प्रभावित उद्योग, व्यवसाय, प्रतिष्ठान लगायतका क्षेत्रहरू पुनः चलायमान बनाउन कर्जामा राहत, ब्याज छुट, र कर्जा पुनर्तालिकिकरण जस्ता सुविधा प्रदान

लगानी, राजस्व, रोजगारी र सम्पूर्ण सेवाप्रवाहको ठूलो हिस्सा निजी क्षेत्रमा निर्भर छ । हामी जस्तो विकासोन्मुख देशका लागि सोही क्षेत्रमाथि नै आक्रमण र नकारात्मक धारणा बन्नु दुःखदायी कुरा हो । निजी क्षेत्रलाई यस्ता प्रदर्शन वा आक्रमणबाट सुरक्षित राख्न सरकार, निजी क्षेत्र स्वयं सम्पूर्ण सरोकारवाला र सर्वसाधारणबाट समेत आ-आफ्नो भूमिका प्रभावकारी एवम् एक आपसमा विश्वासनीय बनाउन अत्यन्तै जरुरी देखिन्छ ।

भएको छ । यी प्रयासले पनि आम व्यवसायीहरूमा थप उत्साह आशा र मनोबल अझै पनि देखिन सकेको छैन । वित्तीय क्षेत्रमा पर्याप्त तरलता, मजबुत बाह्य क्षेत्र, सकारात्मक सरकारी सूचकांक, नियन्त्रित मुद्रास्फीति, उत्साहजनक विप्रेषण हुँदा पनि वास्तविक क्षेत्रले गति लिन सकेको छैन । यी सबै प्रयासको बावजुत उद्योगी व्यवसायी अझै पनि पर्ख र हेरको अवस्थामा रहेको देखिन्छ ।

व्यवसायीको मनोबल बढाउन सरकारलाई तपाईंको सुझाव केके छन् ?

लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु केवल सरकारको मात्र जिम्मेवारी नभई नियामक, स्थानीय तह वित्तीय क्षेत्र, निजी क्षेत्र र सर्वसाधारण सबैको सामुहिक भूमिका र जिम्मेवारी हो । यो यथार्थ सरोकारवाला सबैले स्वीकार गर्नुपर्छ । समग्रमा सरकारको स्पष्ट र स्थिर नीति, व्यावसायिक सुशासन, वित्तीय स्थिरता, श्रम सम्बन्धको समन्वय, स्थानीय समुदायको सहयोग र आम सर्वसाधारणको सकारात्मक दृष्टिकोणले साँचो अर्थमा लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गर्न सकिन्छ ।

नेपालमा लगानीमैत्री वातावरण बनाउन कसले कस्तो भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ला ?

लगानी, राजस्व, रोजगारी र सम्पूर्ण सेवाप्रवाहको ठूलो हिस्सा निजी क्षेत्रमा निर्भर छ । हामी जस्तो विकासोन्मुख देशका लागि सोही क्षेत्रमाथि नै आक्रमण र नकारात्मक धारणा बन्नु दुःखदायी कुरा हो । निजी क्षेत्रलाई यस्ता प्रदर्शन वा आक्रमणबाट सुरक्षित राख्न सरकार, निजी क्षेत्र स्वयं सम्पूर्ण सरोकारवाला र सर्वसाधारणबाट समेत आ-आफ्नो भूमिका प्रभावकारी एवम् एक आपसमा विश्वासनीय बनाउन अत्यन्तै जरुरी देखिन्छ । स्पष्ट र प्रभावकारी नीतिगत व्यवस्था, लगानी मैत्री वातावरण र सुरक्षाको प्रत्याभूति दिने, लगानी आर्काषित गर्ने नीति नियममा स्थिरता र योगदानकर्ताको आत्मसम्मान बढाउने खालका कार्यक्रम ल्याउने सरकारको मुख्य दायित्व हो ।

निजी क्षेत्रले पनि सरकारबाट जारी नीति नियमको इमानदारीपूर्वक पालना गरी गुणस्तरीय एवम् पारदर्शी सेवा प्रवाह गरी सरकार र आम उपभोक्ता र सर्वसाधारणको विश्वास जित्ने सामाजिक सद्भाव राख्ने गरी निजी क्षेत्र नाफामुखी मात्र होइन सामाजिक विकासका आधार पनि हुनु भन्ने विश्वास देखाउने गरी काम गर्नु पर्छ । त्यस्तै, अन्य सर्वसाधारण र सरोकारवालाले पनि व्यवसायीलाई सत्रुको रूपमा मात्र नहेरी साभेदारको रूपमा हेर्ने संस्कृतिको विकास गरी अफवाह, हल्ला र तथ्यहीन सूचनाको भरमा नकारात्मकता दसाउने खालका प्रवृत्ति रोक्नुपर्छ । यसलाई अन्त्य गर्न सकेमा मात्र यस्ता अवाञ्छित क्रियाकलापबाट निजी क्षेत्रमाथि हुने आक्रमण रोक्न सकिन्छ । यसमा सरकारसँगै सबैले ध्यान दिनुपर्छ ।

(पस्तुत अन्तर्वाता 'जेनजी विद्रोहपछि लगानीकर्ताको आत्मविश्वास र व्यावसायिक वातावरण' अध्ययन प्रतिवेदन तयार पार्ने क्रममा सोधिएका प्रश्नहरूमा एभरेष्ट बैंकका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत खालिङले दिएको जवाफका आधारमा तयार पारिएको हो ।)

दिगो बैकिङ सेवा : अबको आवश्यकता

दिगो विकासका लागि सबै वर्ग, क्षेत्र तथा समुदायको समान अवसर तथा पहुँचलाई सूचक मानिन्छ भने वित्तीय व्यवसायमा सामाजिक असरहरूपतिको चिन्तनलाई खासै प्राथमिकता दिइएको पाइँदैन। दिगो विकास समावेशी तथा सहभागितामूलक विकासमा विश्वास राख्नु भने वित्तीय व्यवसायमा समावेशी तथा सहभागितामूलक क्रिया-कलापले खासै महत्व राखेको पाइँदैन। त्यसैगरी दिगो विकास पारदर्शिता तथा जवाफदेहितामा आधारित शुसासनमा विश्वास राख्नु भने वित्तीय व्यवसाय व्यक्तित्वगत क्षमता तथा उत्पादकत्वमा विश्वास राख्नु।

● वीना शर्मा

दिगो विकास आफैमा सम्पूर्ण शब्द भने होइन। कुनै पनि क्षेत्रको दिगो विकास भन्ने वित्तिकै त्यस क्षेत्रको आर्थिक, सामाजिक तथा पर्यावरणीय विकास भन्ने बुझाई रहन्छ। वातावरण तथा विकास सम्बन्धी विश्वव्यापी आयोग (World Commission on Environment and Development: WCED 1987) ले (Sustainable Development) लाई भौलिक पुस्ताहरूको आवश्यकता प्राप्त गर्ने क्षमतासँग सम्बन्धित नगरीकन आजको आवश्यकता पूरा गर्न सक्नु नै समष्टिगत रूपमा दिगो विकास हो भनी पुष्ट्याई गरेको छ। हुन त दिगो विकास कार्यान्वयनका लागि एक शब्दको व्याख्याले मात्र सम्भव नहुन सक्छ। त्यसैले, Reo Declaration 1992 ले दिगो विकासका लागि २७ वटा सिद्धान्तहरू पारि त गरेको छ। यसमध्ये यी ६ वटा प्रक्रियागत सिद्धान्तहरू जसले

दिगो विकासलाई वित्तीय बजारसँग जोडेर कार्यान्वयनमा ल्याउने कार्यमा प्रमुख भूमिका खेलेको देखिन्छ।
- विभिन्न नीतिगत आयामहरूको सन्तुलन
- दीर्घकालीन समयावधि तथा अन्तर-युग समानता
- वातावरणीय सुरक्षा, विकासको सीमा तथा पृथ्वीको सीमा क्षेत्र
- समान अवसर तथा पहुँच
- समावेशी तथा सहभागितामूलक
- शुसासन
दिगो विकास र वित्तीय व्यवसाय के वित्तीय बजारमा दिगो विकास सम्भव छ त ? दिगो विकास तथा वित्तीय बजारको अध्ययन गर्ने हो भने दिगो विकास तथा वित्तीय बजारको विकास फरक फरक अवधारणाबाट प्रेरित भएको देखिन्छ। दिगो विकासका लागि हामी विभिन्न नीतिगत आयामहरू जस्तो कि सामाजिक, आर्थिक तथा वातावरणीय आयामहरूको वृहत्तर विकासको चर्चा गर्नु भने वित्तीय विकासको लागि एक मात्र आयाम (One Dimension) आर्थिक विकासलाई लक्षको रूपमा लिने गरिन्छ। जसमा मुख्यतः अधिकतम मुनाफा आर्जन तथा लगानीमा अधिकतम प्रतिफल (Return on Investment) पर्न आउँछन्। त्यस्तै दिगो विकास, दीर्घकालीन समयावधि तथा अन्तर-युग समानतालाई आधार मानी विकासको अवधारणा तयार गरिन्छ भने वित्तीय बजारको विकासका लागि अल्पकालीन मुनाफा तथा तत्काल लाभलाई सूचक मानिन्छ। दिगो विकासका लागि वातावरणीय सुरक्षा, विकासको सीमा तथा पृथ्वीको क्षमताको सूक्ष्म अध्ययन गरिन्छ भने वित्तीय व्यवसायमा वातावरणीय असरप्रति न्यून चिन्तन भएको पाइन्छ।
दिगो विकासका लागि सबै वर्ग, क्षेत्र तथा समुदायको समान अवसर तथा पहुँचलाई सूचक मानिन्छ भने वित्तीय व्यवसायमा सामाजिक असरहरूपतिको चिन्तनलाई खासै प्राथमिकता दिइएको पाइँदैन। दिगो विकास समावेशी तथा सहभागितामूलक विकासमा विश्वास राख्नु भने वित्तीय व्यवसायमा समावेशी तथा सहभागितामूलक क्रियाकलापले खासै महत्व राखेको पाइँदैन। त्यसैगरी दिगो विकास

पारदर्शिता तथा जवाफदेहितामा आधारित शुसासनमा विश्वास राख्नु भने वित्तीय व्यवसाय व्यक्तित्वगत क्षमता तथा उत्पादकत्वमा विश्वास राख्नु।
वित्तीय व्यवसायमा दिगो विकासको सम्भावना
कुनैपनि राष्ट्रको आर्थिक विकासमा वैकिङ व्यवसायको महत्वपूर्ण भूमिका रहने कुरालाई नकान सकिँदैन र वैकिङ क्षेत्रविनाको आर्थिक विकास कल्पना पनि गर्न सकिँदैन। छुट्टाछुट्टै विषयका रूपमा रहेको दिगो विकास तथा आर्थिक विकासलाई विकासका अभियन्ताहरूले एकीकृत गर्दै वित्तीय व्यवसायलाई समेत बहुआयामिक बनाउनु पर्ने विषयमा जोड दिन थालेका छन्। जसको फलस्वरूप वित्तीय व्यवसायलाई नाफा/नोक्सानको दृष्टिकोणले मात्र नहेरी आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय आयामलाई पनि उत्तिकै प्राथमिकता दिनुपर्ने विषयको सुरुवात भयो। जसको फलस्वरूप सामाजिक उत्तरदायित्व सहितको लगानीमा विशेष जोड दिन थालियो।
सामाजिक उत्तरदायित्व सहितको लगानीले वैकको दिगो विकासमा मात्र महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने मात्र नभई वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्न पहेरदारी गर्ने, ग्राहकको प्रतिक्रिया गर्ने, मानव अधिकार सुनिश्चित गर्ने, गुणस्तरीय जनशक्ति निर्माण तथा सेवा विस्तार गर्ने कार्यका साथसाथै प्राकृतिक स्रोतहरूको उचित परिचालन समेत गर्दछ। आजभन्दा १० वर्ष अघिको वैकिङ व्यवसायलाई फर्केर हेर्ने हो भने आजको वैकिङ व्यवसायभन्दा आकाश जमीनको फरक देखिन्छ। विगतका वैकिङ व्यवसायहरू नफा परिलक्षित थिए भने आजको वैकिङ व्यवसाय सामाजिक उत्तरदायित्वमा आधारित रहेको छ। नियमनकारी निकायहरूको दबाव, digitalization, विश्वव्यापीकरण (globalization) जनसंख्या विस्तार (Demography), Sustainability तथा volatile वैकिङ व्यवसायलाई प्रभाव पार्ने प्रमुख तत्वहरू हुन्।
दिगो बैकिङ सेवा अवधारणा र प्रयोग
व्यवसायमा दिगो पन तथा वातावरणीय अनुकुलनको बहस विश्वव्यापी रूपमा भइरहेको वित्तीय क्षेत्रमा पनि यसको चाप पर्न गएको पृष्ठ देखिन्छ। दिगो बैकिङले वातावरणीय, सामाजिक एवं सुशासन

(ESG) को प्रभावलाई मध्यनजर गर्दै वैकिङ सेवा तथा व्यवसायिक गतिविधिहरूको रणनीतिक योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने गर्दछन्। आन्तरिक रूपमा वैकहरूले दिगो बैकिङ अभ्यासको माध्यमद्वारा सञ्चालन दक्षताका साथ साथै मानव संसाधन तथा भौतिक सम्पत्तिहरूको व्यवस्थापनमा प्रतिस्पर्धात्मक लाभ पाउन सक्षम हुने विभिन्न अध्ययनहरूले देखाएको छ। विश्वव्यापी रूपमा शीर्ष वैकहरूले विभिन्न क्षेत्रमा दिगोपनका लागि प्रतिबद्धता जाहे र गर्दै दीर्घकालीन रूपमा बैकिङ व्यवसायका रणनीति तय गर्ने र सोहीअनुसार कर्मचारीहरूलाई प्रशिक्षित गर्दै कार्यशैली (working Culture) मा परिवर्तन गर्ने प्रयासमा लागिपरेका छन्।
सन् २०११ मा वातावरणीय जोखिम निर्देशिका तथा ग्रीन बैकिङका लागि नीतिगत दिशानिर्देशन जारी गरी बंगलादेशको केन्द्रीय बैंक, बंगलादेश बैंकले पहिलोपटक वातावरणीय चुनौतीहरूलाई बैकिङ व्यवसायमा सम्बोधन गर्ने वैकको रूपमा परिचित हुन पुग्यो। ग्रीन बैकिङ तथा न्यून कार्बन उत्सर्जन क्षेत्रमा लगानी प्रोत्साहन गर्ने चीन संसारको एक प्रमुख देशको रूपमा उभिएको छ। चीनको केन्द्रिय बैंकले सबै बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई आफ्नो कर्जाको पोर्टफोलियोलाई 'ग्रीन', 'ब्राउन' एवं 'तटस्थ' वर्गमा अनिवार्य वर्गीकरण गर्नुपर्ने र सोको आधारमा केन्द्रिय बैंकले जोखिमको मूल्यांकन गरी बैकहरूलाई 'ग्रीन अंक' प्रदान गर्ने प्रावधान जारी गर्‍यो। चीनको केन्द्रिय बैंकले हरित लगानी (Green Financing) लाई मौद्रिक र नियामक नीति उपकरणहरूमा समेत परिलक्षित गर्दै Micro Prudential मूल्यांकनको एक अभिन्न अंगको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ।
Green Bond, Climate Bond, Green Private Equity Investment Market जस्ता नविनतम (innovative) उपकरणहरूको पहिचान र प्रयोगमा चीन अग्रस्थानमा रहेको छ भने विश्वभर नै Green Bond जारी गर्ने मुलुकहरूमध्ये सम्भवतः सबैभन्दा ठूलो र कमको बन्ड जारी गर्ने मुलुकको रूपमा स्थापित हुन सफल भएको छ। जसको हिस्सा समग्रमा ४०% रहेको छ। भारतीय रिजर्व बैंकले सन् २००७

अबको बाटो दिगो बैकिङ सेवा भए तापनि यसका धेरै चुनौतीहरू छन्। कतिपय अवस्थामा वित्तीय तथा दिगोपन नीतिहरूमा भएको बेमेलका कारण दिगो बैकिङ तथा ग्रीन फाइनेन्सिङलाई परिभाषित गर्न यसलाई वर्गीकरण (Green Classification) गर्न तथा सोहीअनुसृतको मापदण्ड, सिद्धान्त, निर्देशन तथा कार्यविधि तयार गर्न आवश्यक छ। यसका अतिरिक्त जलवायु अनुकुलन, कार्बन फुटप्रिन्ट, कार्बन उत्सर्जन जस्ता विषयहरू वातावरणीय वा सामाजिक अभियन्ताको मात्र नभई हरके नीति निर्माता तथा कर्मचारीले बुझ्न आवश्यक छ। भविष्यमा बैकका व्यवसायहरूलाई निर्वाधरूपमा अघि बढाउनका लागि यसतर्फ पहल गर्न सकेमात्र मुलुकको अर्थतन्त्र विस्तारका लागि मजबुत आधारशीला खडा भई बैकहरूको लगानी उत्पादनशील क्षेत्रमा जाने देखिन्छ।

मा जारी गरेको 'कपोरेट सोसल उत्तरदायित्व, दिगो विकास र गैरवित्तीय प्रतिवेदन - बैकहरूको भूमिका' सम्बन्धी परिपत्र नै भारतीय केन्द्रीय बैंकबाट दिगो बैकिङ सम्बन्धी सम्बोधन थियो तर यसमा दिगो बैकिङ, ग्रीन फाइनेन्सिङ तथा वातावरणीय चुनौतीहरूको सम्बन्धमा स्पष्ट नीतिगत व्यवस्था भने थिएन।
भारतीय वित्तीय नीतिको एउटा महत्वपूर्ण पक्ष भनेको प्राथमिकता क्षेत्र लगानी हो जसमा बैकहरूले आफ्नो कर्जा पोर्टफोलियोको ४०% हिस्सा कृषि एवं लघु, साना, तथा मझौला व्यवसाय (MSMEs) लगायत सामाजिक रूपमा महत्वपूर्ण मानिने क्षेत्रहरूमा अनिवार्य रूपमा कर्जा लगानी गर्नुपर्ने प्रावधान रहेकोमा सन् २०१५ मा भारतीय रिजर्व बैंकले यस प्राथमिकता क्षेत्रमा ग्रीन फाइनेन्सिङलाई समर्थन गर्दै सामाजिक पूर्वाधार तथा नविकरणीय उर्जालाई समेत समावेश गर्‍यो। सन् २०१५ को पेरिस सम्मौतापछि विश्व बजारमा ग्रीन बन्डको उदयसँगै भारतमा पहिलोपटक यस बैंक (Yes Bank), निर्यात-आयात बैंक (Export-Import Bank of India), CLP Wind Farms तथा IDBI Bank ले अमेरिकी डलर १.१ बिलियन बराबरको ग्रीन बन्ड जारी गरेका थिए। भारतीय सरकारद्वारा Clean Energy परियोजनाहरूमा लगानी गर्न ग्रीन बैंकको स्थापनाको लागि समेत प्रस्ताव गरिएको छ।
घानाको केन्द्रीय बैंकले सन् २०१९ मा ७ बुँदे 'दिगो बैकिङ सिद्धान्तहरू (Sustainable Banking Principle)' जारी गर्‍यो जसमा वातावरणीय र सामाजिक जोखिम व्यवस्थापन (ESRM), बैकहरूको आन्तरिक, वातावरणीय, सामाजिक तथा शुसासन (ESG) सम्बन्धी व्यवस्था, कपोरेट गभर्नेन्स र नैतिक मानक (Corporate Governance and Ethical Standard), लैंगिक समानता, वित्तीय समावेशीकरण, स्रोत दक्षता (Resource Efficiency), दिगो उत्पादन तथा उपयोग एवं रिपोर्टिङ जस्ता विषयहरू समावेश गरिएको छ। इण्डोनेसिया, सिंगापुर, भियतनाम पनि ग्रीन बन्ड, जलवायु बन्डको सिद्धान्तलाई आत्मसात गर्दै वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षणको नीति (ESRM) लाई अवलम्बन गर्ने महत्वपूर्ण मुलुकहरूमा पर्दछन्।
नेपालमा समेत नेपाल राष्ट्र बैंकबाट हालसालै बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूका लागि जारी गरिएको

“वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी मार्गदर्शन २०२२” जारी भई बैकहरूलाई कार्यान्वयनका लागि निर्देशन प्राप्त भइसकेको छ। यसै सम्बन्धमा बैकहरूले आफ्नो कर्जा लगानी प्रक्रिया तथा समग्र जोखिम व्यवस्थापन प्रक्रियामा वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम व्यवस्थापनलाई समाहित गर्दै ग्रीन फाइनेन्सिङ तथा समावेशी लगानी वृद्धि गरी वातावरणीय तथा सामाजिक स्थायित्व कायम गर्दै जलवायुमा पहल, जलमूनीको जीवन र जमीनमाथिको जीवन जस्ता दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नका लागि बैकको योगदान समेत वाञ्छनीय रहेको विषयमा विश्वस्त छन्।
धेरै मुलुकहरूमा खासगरी हागो जस्तो विकासोन्मुख मुलुकमा जलवायु परिवर्तनका असरहरूप्रति अझै पनि चेतनाको कमी छ। जलवायु परिवर्तनले मुलुकको वित्तीय प्रणालीमा समेत प्रत्यक्ष असर गर्छ भन्ने कुराको चेतना धेरैलाई छैन। त्यसैले पनि जलवायु परिवर्तनको विषय केन्द्रीय बैंक एवं वित्तीय क्षेत्रको कार्यादेशभन्दा बाहिरको विषय र बैकको कोर व्यवसायभन्दा फरक विषयको रूपमा तर्क गरेतापनि वित्तीय स्थायित्वको लागि जलवायु परिवर्तनका असरहरूलाई भौतिक जोखिमको रूपमा लिन सकिने पर्याप्त प्रमाणहरू छन्। International Finance Corporation (IFC) ले सन् २००२ मा गरेको एक सर्वेक्षण अनुसार ८६% वित्तीय संस्थाहरूले वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम व्यवस्थापनलाई आफ्नो कार्यक्रमसँग एकीकृत गर्दा सकारात्मक परिवर्तन भएको रिपोर्ट गरे भने १९% वित्तीय संस्थाहरूले यसलाई महत्वपूर्ण परिवर्तनको रूपमा लिए, जबकि नकारात्मक टिप्पणी गर्ने संस्थाहरूको संख्या ०% थियो।
त्यसैगरी, United Nation Environment Program Financial Initiative (UNEPFI) ले सन् २००७ मा गरेको एक सर्वेक्षण अनुसार दिगो व्यवसायको अभ्यास गरिरहेका वित्तीय संस्थाहरू मध्ये ९०% भन्दा बढी संस्थाहरूले संस्थागत प्रतिष्ठामा वृद्धि तथा लागतमा बचत जस्ता स्पष्ट देखिने खालका लाभहरू अनुभव गरेको रिपोर्टले बताएको छ। दिगो बैकिङ अभ्यास विश्वव्यापी रूपमा अघि बढिरहेको सम्बन्धमा नेपालमा पनि ग्रीन फाइनेन्सिङको अवधारणाहरूको सुरुवात भइसकेको छ जसअन्तर्गत नवीकरणीय उर्जा, हरित बन्ड, दिगो पूर्वाधार जस्तै कम कार्बन उत्सर्जन तथा शुद्ध शून्य उत्सर्जन आदि जुन ठूला लगानीबाट मात्र सम्भव हुन्छ भने सम्भाव्यताका आधारमा गरिने लघु, साना तथा मझौला (MSMEs) व्यवसायहरूको समिश्रणले बैकको व्यवसायिक लक्ष्य मात्र पूरा हुने नभई व्यवसायिक सन्तुलन कायम गर्न, बैकको पोर्टफोलियोको गुणस्तर सुधार गर्न, बैकको ब्राण्ड/प्रतिष्ठा, सामुदायिक सम्बन्ध सुधार गर्न तथा नविनतम वित्तीय उत्पादनहरूको प्रयोगले बैकिङ बजारमा आफ्नो प्रभुत्व जमाउन सकिन्छ।
अबको बाटो दिगो बैकिङ सेवा भए तापनि यसका धेरै चुनौतीहरू छन्। कतिपय अवस्थामा वित्तीय तथा दिगोपन नीतिहरूमा भएको बेमेलका कारण दिगो बैकिङ तथा ग्रीन फाइनेन्सिङलाई परिभाषित गर्न यसलाई वर्गीकरण (Green Classification) गर्न तथा सोहीअनुसृतको मापदण्ड, सिद्धान्त, निर्देशन तथा कार्यविधि तयार गर्न आवश्यक छ। यसका अतिरिक्त जलवायु अनुकुलन, कार्बन फुटप्रिन्ट, कार्बन उत्सर्जन जस्ता विषयहरू वातावरणीय वा सामाजिक अभियन्ताको मात्र नभई हरके नीति निर्माता तथा कर्मचारीले बुझ्न आवश्यक छ। भविष्यमा बैकका व्यवसायहरूलाई निर्वाधरूपमा अघि बढाउनका लागि यसतर्फ पहल गर्न सकेमात्र मुलुकको अर्थतन्त्र विस्तारका लागि मजबुत आधारशीला खडा भई बैकहरूको लगानी उत्पादनशील क्षेत्रमा जाने देखिन्छ।

का.जि.प्र.का.दं.नं. १४९/०५८/०५९

THE Business Journal
द बिजनेस जर्नल

Monthly Publication of The Corporate World

प्रकाशक/सम्पादक : पूर्ण कार्की

सह-सम्पादक : आर.वी. लामा, प्रबन्ध निर्देशक : दिलिप कुमार मगर
कला निर्देशक : बासु क्षितिज सम्बाददाता : मनोज कुमार दवाडी
बजार व्यवस्थापक : देवी भण्डारी, ले-आउट/प्रि-प्रेस : रविन बस्नेत
वितरण व्यवस्थापन : विश्व स्वतन्त्र सञ्चार, नयाँ बानेश्वर, काठमाण्डौ

कार्यालय : डिल्लीबजार, काठमाण्डौ

सम्पर्क नम्बर : ९८५९०९०२०९/९८२६७७२६८८

मुद्रण संयोजन : डि. साइन प्रालि, ललितपुर

Email : businessjournalnp@gmail.com

News portal : www.businessbahas.com

बीमा सचेतना र पुनर्बीमामा 'सेलेक्टिभ बिजनेस'को साटो प्रतिस्पर्धाको खोजी

- ✓ बीमा पुहुँच विसतार गरौं
- ✓ पुनर्बीमामा पारदर्शिता र प्रतिस्पर्धा बढाऔं
- ✓ ग्राहक हितलाई प्राथमिकता दिऔं

सचेत नागरिक, सुरक्षित भविष्य

● राजेन्द्र मल्ल

अनिवार्यबाहेककासम्पत्तिको हकमा निजी क्षेत्रका मानिसहरूले विगतभन्दा दिनप्रतिदिन बीमाको दायरा बढाउँदै गएका छन्। सम्पत्ति बीमाको हकमा सरकारी पक्षले बीमा गर्दै गर्दैनन्। सरकारले पनि विशेष गरी ठूला-ठूला भौतिक पूर्वाधार, घर र गाडीहरूको बीमा गर्नुपर्छ। बीमामा छुट्याएको सानो रकमले आफ्नो भविष्य सुरक्षित हुने कुरामा अहिलेसम्म सरकारबाट कुनै बजेट खर्च भएको छैन। यो कुरा छिटो भन्दा छिटो गर्नुपर्छ। यसमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासअनुसार काम गर्ने हो भने मुलुकलाई पनि फाइदा पुग्छ।

सन् २०१५ पछि, भूकम्पका कारणले घरहरूको बीमा बढेको छ। अहिले सहरी क्षेत्रमा ४० प्रतिशतभन्दा बढीले घर बीमा गरिसकेका छन्। ग्रामीण क्षेत्रमा अझै बीमाको पहुँच पुगेको छैन। ठूलाठूला भवनहरू बनाउनेले बैंकबाट कर्जा लिँदा बैंकबाट बीमा गराउने हुँदा गर्ने गरिएको छ। अन्यथा बीमा नगर्ने बानी छ। तर एक करोड रुपैयाँको वार्षिक ४ हजार प्रिमियम तिरेर सम्पत्ति सुरक्षित गर्न सकिने भएकोले बीमा गर्नुपर्छ र यसमा जनचेतना हुनुपर्छ। बीमा प्राधिकरणले बीमा सचेतना कार्यक्रम पटक-पटक सञ्चालन गरिरहेको छ। फलतः विगतभन्दा धेरै बीमा बढ्दै गएको छ। अहिले प्रदेश तहमा पनि प्राधिकरणले सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू गरिरहेको छ। त्यति सचेतनामा अलिकति जुन किसिमले दृढतामा हुनुपर्ने थियो, त्यो भने भएको छैन। बीमा सचेतना कार्यक्रम गर्न मैले बीमा कम्पनीको हैसियतले सचेतना कार्यक्रम एफएममार्फत गर्दा धेरै प्रभावकारी हुने सुझाव दिएका छौं।

बीमा सचेतनाको लागि कञ्जुस्याई

गरेको भन्न मिल्ने। हाम्रो काम गर्ने तौरतरिका अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासअनुसार जानुपर्ने हो तर अलिकति परम्परागत रूपमा छौं। बाहिर स्वास्थ्य, सम्पत्ति र गाडीहरूको अनिवार्यजसरी बीमा भएको हुन्छ। नेपालमा त्यो सबै कुरा बीमा क्षेत्रमा हामी आवश्यकताको रूपमा नगरीकन एउटाचाहिँ गरिदिऊँ न भन्ने किसिमबाट छ। तर बीमा गर्नु आवश्यककै हो अहिले स्वास्थ्य बीमा हरेकलाई दिने भन्ने कुरा आइरहेको छ। यस्तो कुरा सरकारले गर्नेभन्दा बीमा कम्पनीहरूलाई नै जिम्मा दियो भने सरकारको राजस्वमा पनि कम खर्चिँनजान्छ र सबै बीमितले पनि लाभ पाउँछन्। प्राधिकरणले पनि नियामकीय हैसियतले यसलाई संवर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्ने कार्यमा लागि रहेको छ।

बीमा प्राधिकरण र बीमा कम्पनीले पनि बीमा व्यवसायको संवर्द्धन र प्रवर्द्धनका लागि सक्रिय रूपमा बजार बढाइरहेका छन्। हरेक वर्ष व्यवसाय

नेपालको रिइन्स्योरेन्सले छानी छानी व्यवसाय लिएर अरु छोड्ने कामलाई रोक्नुपर्छ। छोडेको व्यवसायअन्तर्राष्ट्रिय पुनर्बीमकले लिन मान्दैन। बीमा भनेको पनि एउटा व्यवसाय हो। कसैले पनि आफूलाई टाट पल्टिने गरी व्यवसाय लिँदैन। आफूलाई एकमुठी के राम्रो हुन्छ भनेर हेर्छ। यसले गर्दा नेपालका रिइन्स्योरेन्सले 'सेलेक्टिभ बिजनेस' नेपालमा राखे र अरु छोड्ने काम नगर्ने हो भने जलविद्युत् परियोजनाको बीमामा समस्या आउँदैन।

वृद्धि हुनु यसैको उदाहरण हो। सायद, अबको केही वर्षमा बीमाबारे आममानिस पूर्ण जानकारी हुनेछन्। अहिले अधिक प्रिमियम बीमाको कुरा छ। त्यसको एउटा दर हुन्छ। अहिले आएको नयाँ समस्या के हो भने नेपालमा दुईवटा रिइन्स्योरेन्स (पुनर्बीमा) कम्पनीहरू छन्। ती दुईलाई हामी बीमा कम्पनीहरूले ६-६ प्रतिशत व्यवसाय बराबर बाँडेर दिनुपर्ने अवस्था छ। दुई कम्पनीमा आन्तरिक प्रतिस्पर्धा हुनुपर्ने थियो तर अहिले प्रतिस्पर्धाविना भाग लगाएर दिने गरिएको छ।

आफूलाई चाहिएको नेपाल रिइन्स्योरेन्सले लिन र नचाहिएको विदेशी पुनर्बीमा कम्पनीमा जानुपर्दा हामी निर्जीवन बीमा कम्पनीहरूलाई महँगो परेको छ। अरुले छोडेको व्यवसाय लिन हँदा पुनर्बीमा महँगो परेको हो। यसको मार बीमितहरूलाई परिरहेको छ। खास कुरा र समस्या त्यही हो। नेपालको पुनर्बीमाले छानेर व्यवसाय लिइरहेको प्रिमियम महँगो भएर समस्या सिर्जना भइरहेको छ। अर्को कुरा, दाबी भुक्तानीमा समस्या हुनु हुँदैन, कसैले बीमा गरेपछि बीमा कम्पनीहरूले भुक्तानी दिनेपछि यसमा कुनै दुविधा छैन। यसमा बीमितहरूले पनि बीमा दाबी गर्दा चाहिने कागजात समयमै दिनुपर्छ। कहिलेकाहीँ एउटा निवेदन पठाउने दाबी कागज नपठाउँदा ढिलासुस्ती हुन गएको हो।

हामी बीमा कम्पनीहरूको निर्जीवन बीमा व्यवसायी संघ छौं। यो संघले र बोर्डले पनि बीमितको पैसा समयमा पाएको छ, छैन भनेर 'वाचलिस्ट'मा हेर्ने गरेका छौं। भुक्तानी पनि समयमै दिने कार्य गरिरहेका छौं। यसमा विवाद आउनुहुँदैन। बीमामा बीमितले भुक्तानी पाउनुपर्छ। तर यसमा एउटा समस्या भनेको सर्वेयरको हो। एउटै खालका सर्वेयरले धेरै व्यवसाय लिन र समयमा काम नगर्ने भएकोले यसलाई अलिकति

क्याटेगोरी राखेर कति वटासम्म दिने र त्यसपछि अर्कोमा जाने एउटा विधि गर्नुपर्छ। त्यसको लागि बीमा प्राधिकरणले काम गरिरहेको छ।

जलविद्युत् एउटा ठूलोखालको बीमा हुने क्षेत्र हो। यसमा ठूलो धनराशि चाहिन्छ। हामीले जोखिम व्यहोर्ने सबैदैनौं भने त्यो अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा जान्छ। नेपालको रिइन्स्योरेन्सले हुने कुरा लिएर अरु छोड्ने भएकोले बाहिरका रिइन्स्योरेन्सले यो जलविद्युत् परियोजनामा धेरै प्रायःजसो क्षति अफ वर्षाको समयमा हुने भएकोले यसलाई लिन हिचकिचाइरहेका छन्। अलिकति यो महँगिएको अवस्था छ। यसलाई व्यवस्थित बनाउन नेपालमा भएका दुईवटा रिइन्स्योरेन्स कम्पनीलाई बराबरी दिने कुरामा आन्तरिक प्रतिस्पर्धा गर्नुपर्छ। ६/६ गरेर १२ दिने ठाउँमा हामी २० प्रतिशत नै दिँछौं। समस्या भएन तर छानेको लिन र अरु छोड्ने काम हुनुभएन। आन्तरिक २ वटा कम्पनीलाई प्रतिस्पर्धा गराउनुपर्छ। हरेक वर्ष प्राकृतिक प्रकोप भइपरी आउने क्षति हो। यसमा सम्पत्ति भनेर जमिन, पहाड, वाटो, सडकको बीमा नै गरिएको छैन। त्यसबाहेक सामान हुवानी हुनेदेखि गाडी र सामानको बीमा भइरहेको छ।

नेपालको रिइन्स्योरेन्सले छानी छानी व्यवसाय लिएर अरु छोड्ने कामलाई रोक्नुपर्छ। छोडेको व्यवसायअन्तर्राष्ट्रिय पुनर्बीमकले लिन मान्दैन। बीमा भनेको पनि एउटा व्यवसाय हो। कसैले पनि आफूलाई टाट पल्टिने गरी व्यवसाय लिँदैन। आफूलाई एकमुठी के राम्रो हुन्छ भनेर हेर्छ। यसले गर्दा नेपालका रिइन्स्योरेन्सले 'सेलेक्टिभ बिजनेस' नेपालमा राखे र अरु छोड्ने काम नगर्ने हो भने जलविद्युत् परियोजनाको बीमामा समस्या आउँदैन।

(मल्ल निर्जीवन बीमा व्यवसायी संघका अध्यक्ष हुन्)

● सम्पादकीय

घट्टो ब्याजदरले अर्थतन्त्रमा पारेको प्रभाव

नेपालको बैंकिङ क्षेत्रमा पछिल्लो समय देखिएको घट्टो ब्याजदरले अर्थतन्त्रमा मिश्रित प्रभाव पारेको छ। एकातिर यसले लगानी, उपभोग र व्यवसायिक गतिविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने सकारात्मक संकेत दिएको छ भने अर्कोतिर बचतमा निर्भर नागरिक र वित्तीय संस्थाहरूका लागि चुनौती पनि सिर्जना गरेको छ। यस्तो अवस्थामा ब्याजदरको गिरावटलाई केवल सकारात्मक वा नकारात्मक दृष्टिले मात्र हेर्नु पर्याप्त हुँदैन, यसको समग्र आर्थिक सन्दर्भमा विश्लेषण आवश्यक हुन्छ। पहिलो पक्ष, घट्टो ब्याजदरले ऋण लिने लागत कम बनाउँछ। यसले उद्योग, व्यापार र साना तथा मझौला उद्यमहरूलाई नयाँ लगानीका लागि प्रेरित गर्छ। घरजग्गा, निर्माण, पर्यटन र सेवा क्षेत्र जस्ता क्षेत्रमा ऋण सस्तो हुँदा आर्थिक गतिविधि बढ्ने सम्भावना रहन्छ। विशेषगरी कोभिडपछिको सुस्त अर्थतन्त्रलाई पुनर्जीवित गर्न कम ब्याजदरले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्छ। व्यवसायीहरूका लागि पुँजीको लागत घट्नु भनेको विस्तार, रोजगारी सिर्जना र उत्पादन वृद्धि गर्न सहज हुनु हो।

तर यसका केही चुनौतीपूर्ण पक्षहरू पनि छन्। नेपालजस्तो देशमा जहाँ धेरै नागरिकहरू आफ्नो आम्दानीको मुख्य स्रोतको रूपमा बैंक बचतमा निर्भर छन्, ब्याजदर घट्टो उनीहरूको आयमा सीधा असर पर्छ। निवृत्त कर्मचारी, पेन्सनर र साना बचतकर्ताहरूका लागि बैंक ब्याज नै स्थिर आम्दानीको आधार हो। ब्याजदर घट्टो उनीहरूको क्रयशक्ति कमजोर हुन सक्छ, जसले अन्ततः उपभोगमा कमी ल्याउँछ। यसले अर्थतन्त्रमा माग पक्षलाई कमजोर बनाउन सक्छ। अर्कोतिर, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूका लागि पनि घट्टो ब्याजदर चुनौतीपूर्ण हुन सक्छ। उनीहरूको आम्दानी मुख्यतः ऋणमा लिने र दिने ब्याजदरको अन्तर (स्प्रेड) मा आधारित हुन्छ। ब्याजदर घट्टो यो अन्तर संकुचित हुन सक्छ, जसले बैंकहरूको नाफामा दबाव पार्न सक्छ। यदि नाफा घट्टो भने बैंकहरूले जोखिम लिन कम रुचाउने, ऋण प्रवाहमा कडाइ गर्ने वा सेवा शुल्क बढाउने जस्ता उपाय अपनाउन सक्छन्, जसले पुनः आर्थिक गतिविधिमा नकारात्मक असर पार्न सक्छ।

यसबाहेक, अत्यधिक सस्तो ऋणले गलत क्षेत्रमा लगानी बढ्ने जोखिम पनि हुन्छ। यदि ऋण सस्तो छ भने उत्पादनशील क्षेत्रभन्दा पनि सट्टेबाजी गतिविधिमा लगानी बढ्न सक्छ, जस्तै घरजग्गा वा शेयर बजारमा अत्यधिक मूल्य वृद्धि। यस्तो अवस्थामा वित्तीय असन्तुलनको खतरा बढ्न सक्छ, जसले दीर्घकालीन रूपमा अर्थतन्त्रलाई झन् कमजोर बनाउन सक्छ। सरकार र नियामक निकायका लागि यहाँ सन्तुलन कायम गर्नु अत्यन्त आवश्यक हुन्छ। एकातिर आर्थिक वृद्धि प्रोत्साहन गर्न ब्याजदर कम राख्नु जरूरी छ भने अर्कोतिर बचतकर्ताको हित र वित्तीय प्रणालीको स्थायित्वलाई पनि ध्यान दिनुपर्छ। त्यसका लागि मौद्रिक नीति, वित्तीय अनुशासन र प्रभावकारी नियमन आवश्यक हुन्छ। उदाहरणका लागि, उत्पादनशील क्षेत्रमा ऋण प्रवाह बढाउने, अनुत्पादक क्षेत्रमा लगानी नियन्त्रण गर्ने र वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धि गर्ने उपायहरू अपनाउन सकिन्छ।

अन्ततः, घट्टो ब्याजदर आफैमा न त पूर्ण रूपमा राम्रो हो न त नराम्रो। यसको प्रभाव कस्तो हुन्छ भन्ने कुरा अर्थतन्त्रको समग्र संरचना, नीतिगत व्यवस्थापन र लगानीको दिशामा निर्भर गर्दछ। यदि सही रूपमा व्यवस्थापन गरियो भने यसले आर्थिक वृद्धि, रोजगारी सिर्जना र निजी क्षेत्रको विस्तारमा महत्वपूर्ण योगदान दिन सक्छ। तर यदि असन्तुलित रूपमा प्रयोग भयो भने यसले वित्तीय जोखिम र असमानता बढाउन सक्छ। यसैले अहिलेको अवस्थामा आवश्यक छ- सन्तुलित नीति, जिम्मेवार बैंकिङ अभ्यास र उत्पादनशील क्षेत्रमा केन्द्रित लगानी। यिनै उपायहरूले मात्र घट्टो ब्याजदरलाई अवसरमा रूपान्तरण गर्दै नेपालको अर्थतन्त्रलाई दीर्घकालीन रूपमा मजबुत बनाउन सक्नेछ।

नेपाल राष्ट्र बैंकको मार्गदर्शन, निर्देशन परिपालन गर्न मात्र नभई नेपाल सरकारको “डिजिटल नेपाल” बनाउने परिकल्पनालाई सार्थक बनाउन बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले मुलुकको वित्तीय व्यवस्था, वित्तीय प्रणाली, वित्तीय कारोबारका विभिन्न डिजिटल उपकरणहरूको प्रयोग, त्यसबाट उत्पन्न हुन सक्ने जोखिमहरू, ती जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको बारेमा विभिन्न जानकारीमुलक डिजिटल वित्तीय साक्षरताका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न अपरिहार्य रहेको छ।

डिजिटल वित्तीय साक्षरता र यसको आवश्यकता

● प्रज्वल भट्टराई

साधारणतया वित्तीय साक्षरतालाई वित्तीय साधन तथा स्रोतहरूको आम जनतामा प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गर्न हासिल गर्ने ज्ञान तथा सिप भन्ने बुझिन्छ। वित्तीय साक्षरताबाट जनताले वित्तीय शिक्षा, वित्तीय योजना, बैंकिङ शिक्षा तथा सिपलगायत बचत, कर्जा, विमा, विप्रेषण, आम्दानी, खर्च लगानी तथा अन्य रूपैयाँ पैसाको उचित व्यवस्थापनसम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गर्न सक्दछन्। तसर्थ वित्तीय तथा मौद्रिक प्रणाली, बचत तथा यसको परिचालन, लगानीको अवसर एवं क्षेत्र पहिचान र निर्णय क्षमता, वित्तीय स्रोत एवं कर्जा व्यवस्थापन, पैसाको महत्व र सोको उचित व्यवस्थापनलगायत बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले प्रदान गर्ने विभिन्न वित्तीय सेवा सुविधा आदिका बारेमा जानकारी दिने ज्ञान तथा कला नै वित्तीय साक्षरता हो भन्न सकिन्छ।

वित्तीय साक्षरताबाट वित्तीय सेवा उपलब्ध गराउने सघ संस्थाहरूलाई उनीहरूको प्रोडक्ट, सेवा तथा सुविधाहरूको बारेमा बुझ्न, प्रोडक्टहरूसँग जोडिएका विभिन्न जोखिमहरूको पहिचान गर्न, ती जोखिमहरूको प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन गर्न समेत मद्दत गर्दछ। त्यसैगरी यसबाट उपभोक्ताहरूको आवश्यकतालाई पहिचान गरी आफूले प्रवाह गरेका सेवा सुविधाहरूलाई परिष्कृत तथा परिमार्जन गर्न समेत सहयोग पुऱ्याउँछ। वित्तीय साक्षरताले समग्र वित्तीय प्रणालीमा विश्वासको अभिवृद्धि गरी सहभागितामा वृद्धि गर्ने गर्दछ। आजको युग विज्ञान तथा प्रविधिको युग हो। विज्ञान तथा प्रविधिको विकासको कारणले गर्दा विश्वमा द्रुततर गतिमा विकासले फड्को मारिरहेको छ। विभिन्न अत्याधुनिक डिजिटल प्रविधिहरूको प्रयोगबाट कार्य सम्पादन/कार्य व्यवस्थापनमा भएको सहजताले समय तथा लागतमा बचत भई बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको उत्पादकत्वमा समेत वृद्धि भइरहेको छ।

डिजिटल प्रविधिले बैंकिङ क्षेत्रको कारोबारलाई मितव्ययी र पारदर्शी बनाएको छ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा अत्याधुनिक बैंकिङको प्रयोगबाट ग्राहकहरूले सजिलैसँग जुनसुकै ठाउँबाट जुनसुकै समयमा नै बैंक खाता खोल्ने, कर्जाको माग गर्ने, विभिन्न Digital Financial Service (Mobile Banking, Internet Banking, ATM, POS, Card, QR Code Payment आदिको

सञ्चालन गर्न सक्ने, Mobile Top-Up, Fund Transfer, Utility Bill Payment, Merchant Payment, QR Payment, Government Payment लगायत आफ्नो खाताको विवरण तथा कारोबारको जानकारी प्राप्त सकिने हुँदा यो प्रविधि एकदमै लाभदायक रहेको छ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सञ्चालनमा ल्याएको अत्याधुनिक Digital Financial Product हरूको जानकारी तथा उक्त प्रोडक्टहरूको प्रयोगबाट प्राप्त गर्न सकिने सेवा सुविधाहरूको बारेमा आम जनतालाई सुसूचित गर्नु अति आवश्यक रहेको छ।

तसर्थ डिजिटल प्रविधिको माध्यमबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले प्रवाह गर्ने बैंकिङ तथा वित्तीय सेवा सुविधाहरू, तिनीहरूको उपयोगिता र विशेषताहरू, प्रयोगका तरिकाहरू, प्रयोग गर्दा अपनाउनुपर्ने सावधानी सम्बन्धी ग्राहकहरूलाई दिइने जानकारी तथा ज्ञान नै डिजिटल वित्तीय साक्षरता हो। जनतालाई अनलाइनबाट वस्तु तथा सेवा खरिद गर्न तथा अनलाइनबाटै सहज तथा सरल तरिकाले भुक्तानी गर्ने ज्ञान तथा सिप डिजिटल वित्तीय साक्षरताले प्रदान गर्दछ। जुनसुकै समयमा जुनसुकै ठाउँबाट नै विभिन्न डिजिटल बैंकिङ सेवा तथा सुविधाहरू प्रयोग गर्न सकिन्छ, डिजिटल प्रविधिबाट नगदरहित कारोबार गर्न सकिन्छ भन्ने विषयको जानकारी गराउँदछ। आधुनिक वित्तीय प्रविधिको आविष्कार तथा यसको प्रयोगले डिजिटल वित्तीय साक्षरतालाई विश्वभर वित्तीय साक्षरताको नयाँ माध्यमको रूपमा अङ्गीकार गरेको पाइन्छ।

डिजिटल वित्तीय साक्षरता सम्बन्धमा नेपाल राष्ट्र बैंक

विभिन्न Financial Product and Service हरूको उपलब्धताको बारेमा जानकारी गराउन, जनमानसलाई औपचारिक बैंकिङ अभ्यासहरूमा अभ्यस्त गराउन, उनीहरूको वित्तीय अवस्था सुधारका लागि उत्प्रेरित गर्न, उपभोक्ताहरूलाई वित्तीय अधिकार र जिम्मेवारीहरूको बारेमा बुझ्न मद्दत गर्न, Digital Financial Product and Service हरूको बारेमा जागरूकता ल्याउन, वित्तीय ठगी र गुनासो निवारणका उपायहरूको बारेमा जनचेतना जगाउन, वित्तीय शिक्षा प्रदान गर्नका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई प्रोत्साहित गर्न, विभिन्न वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य विकास गर्ने हेतुले नेपाल राष्ट्र बैंकले इजाजतपत्र प्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्था तथा गैरबैंक वित्तीय संस्थाहरूको लागि Financial Literacy Framework, 2022 जारी गरेको छ। उक्त Framework ले Digital Financial Service हरूको सही तथा सुरक्षित तरिकाले प्रयोग गर्न सिकाइने बुझाइ, ज्ञान र सिपहरूको संगालो (Set) को रूपमा डिजिटल

डिजिटल वित्तीय सेवाहरू परम्परागत वित्तीय सेवाहरूभन्दा बढी भरपर्दो लागत प्रभावकारी, पहुँचयोग्य र कम समय खपत हुने भएकाले विश्वव्यापी रूपमा डिजिटल वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग बढ्दै गएको छ। विश्वव्यापीकरण तथा वित्तीय बजारमा आएका नयाँ नयाँ प्रविधिहरूको विकास तथा विस्तारको परिणामस्वरूप नेपालमा पनि अत्याधुनिक डिजिटल वित्तीय प्रोडक्टहरू सञ्चालनमा आई विभिन्न आर्थिक क्रियाकलापहरू समेत डिजिटल बैंकिङ सेवाको माध्यमहरूमार्फत सञ्चालन भइरहेका छन्। वित्तीय क्षेत्रमा प्रयोगमा ल्याइएको विभिन्न अत्याधुनिक डिजिटल बैंकिङ सेवाहरूको प्रयोगबाट आमजनतालाई सहजता प्रदान गरेतापनि विभिन्न किसिमको जटिलता तथा जोखिमहरूको सृजना भएको पाइन्छ।

वित्तीय साक्षरता परिभाषित गरेको छ। साथै उक्त Framework ले डिजिटल वित्तीय साक्षरतालाई वित्तीय साक्षरताको एक भागको रूपमा लिएको छ।

डिजिटल वित्तीय साक्षरताको उद्देश्य

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले ल्याएका अत्याधुनिक प्रविधिका विभिन्न डिजिटल सेवा/सुविधाहरूको सही तथा सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्न आम जनताहरूलाई सुसूचित गर्नु डिजिटल वित्तीय साक्षरताको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ। त्यसैगरी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले के कस्ता डिजिटल सेवाहरू प्रवाह गरिरहेका छन् ? ती सेवाहरूको प्रयोग कसरी गर्ने ? तिनीहरूको विशेषता के कस्ता रहेका छन् ? सेवाहरूको प्रयोगबाट के के फाइदा हुन्छन् ? सेवा प्रयोग गर्दा के कस्ता सावधानीहरू अपनाउनु पर्छ ? भन्ने विविध विषयहरूको बारेमा जानकारी तथा ज्ञान प्रदान गर्नु नै डिजिटल वित्तीय साक्षरताको उद्देश्य हो। डिजिटल वित्तीय साक्षरताको उद्देश्यहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

- अत्याधुनिक डिजिटल बैंकिङ सेवाहरूको बारेमा जानकारी प्रदान गर्नु,
- उपयुक्त Digital Financial Service and Product हरूको छनौट तथा प्रयोग गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्नु,
- Digital Financial Service and Product हरूको प्रयोग गर्दा हुन सक्ने जोखिमहरूको बारेमा सुसूचित गर्नु,
- डिजिटल वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरूको बारेमा जानकारी दिनु,
- डिजिटल वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग गर्दा आउन सक्ने जोखिमहरूको न्यूनीकरणको योजना बनाउन सक्ने ज्ञान र सीप प्रदान गर्नु,
- अनलाइनको माध्यमबाट विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरूको खरिद गर्न तथा अनलाइनबाट नै सहज तथा सरल तरिकाले भुक्तानी गर्ने सम्बन्धी ज्ञान तथा सिप प्रदान गर्नु,
- डिजिटल प्रविधिबाट गर्न सकिने नगदरहित कारोबार सम्बन्धी जानकारी गराउनु।

डिजिटल वित्तीय साक्षरताको आवश्यकता जनताले जहाँबाट, जुनसुकै समयमा पनि सजिलै बैंक तथा वित्तीय

संस्थाहरूसँगको पहुँचता कायम गर्न तथा डिजिटल बैंकिङ सेवाहरूको उपयोग गर्ने, डिजिटल प्रविधिको माध्यम इलेक्ट्रोनिक कारोबार गर्न सकिने कुराको जानकारी तथा त्यस्ता कारोबार गर्ने तौर तरिकाको बारेमा जानकारी डिजिटल वित्तीय साक्षरताबाट प्राप्त गर्न सकिने हुँदा सबै क्षेत्रमा यसको महत्व बढ्दै गएको पाइन्छ। यसको अलावा विभिन्न क्षेत्रमा डिजिटल वित्तीय साक्षरताको आवश्यकता तथा महत्वहरूलाई निम्न बुँदाहरूबाट थप प्रष्ट पारिएको छ।

- बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले प्रवाह गरेका डिजिटल सेवा तथा सुविधाहरूको बारेमा जानकारी लिन/दिन सकिन्छ,
- सहज तथा सरल विभिन्न भुक्तानीका माध्यमहरूको जानकारी लिन/दिन सकिन्छ,
- अनलाइनको माध्यमबाट विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरूको खरिद गर्न तथा अनलाइनबाट नै सहज तथा सरल तरिकाले भुक्तानी लिने/दिने ज्ञान तथा सिप प्राप्त गर्न सकिन्छ,
- डिजिटल बैंकिङका विभिन्न प्रोडक्टहरूको माध्यमबाट नगदरहितको कारोबारमा वृद्धि

- गर्न सकिन्छ,
- डिजिटल वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरूको बारेमा जानकारी लिन/दिन सकिन्छ,
- डिजिटल वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग गर्दा आउन सक्ने जोखिमहरूको न्यूनीकरण योजना बनाउन सक्ने ज्ञान र सीप प्राप्त हुन्छ,
- डिजिटल वित्तीय सेवासम्बन्धी आवश्यक सूचनाहरू प्रदान गरी उपयुक्त सेवा छनौट गर्ने क्षमता प्रदान गर्छ र गलत सेवा प्रदायकको छनौटबाट हुन सक्ने हानी, नोक्सानी बचाउँछ,
- वित्तीय सेवा प्रदायकहरूलाई डिजिटल सेवाहरूका विस्तार गर्ने अवसर दिई उक्त सेवाहरूको गुणस्तर विकास गर्न सचेत गर्छ।

Different Delivery Channels of Digital Financial Literacy

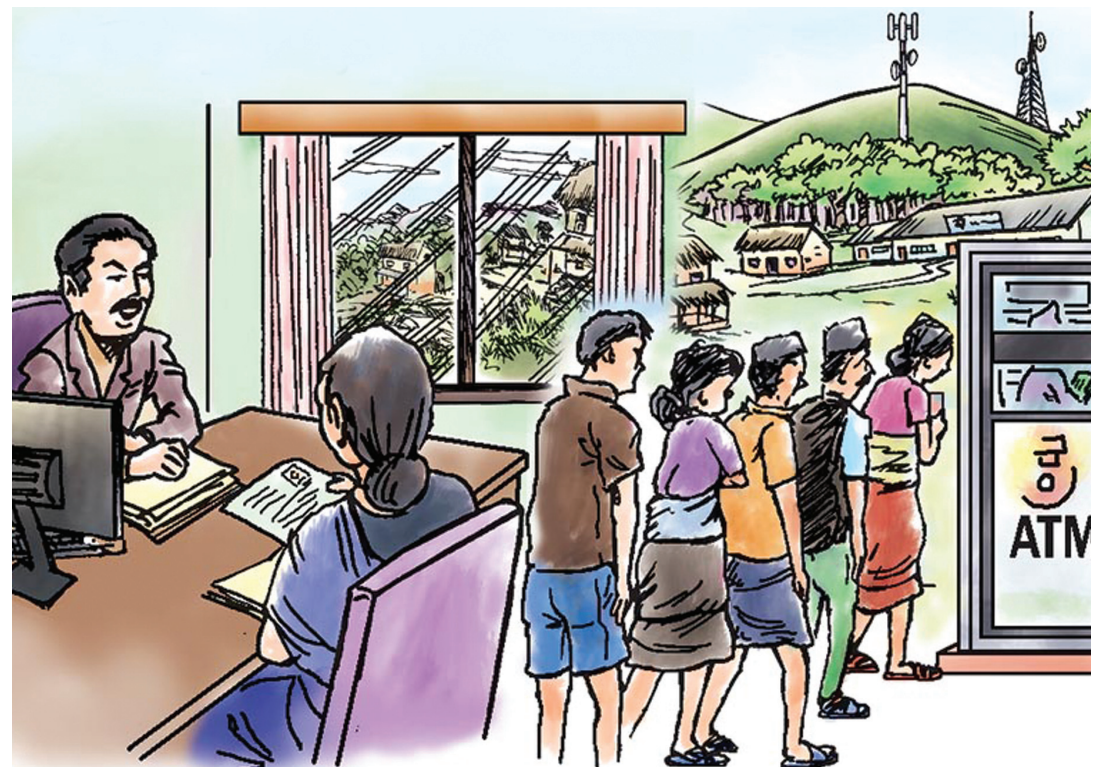
डिजिटल वित्तीय साक्षरतालाई विभिन्न तरिका तथा माध्यमहरूबाट सञ्चालन गर्न सकिन्छ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले डिजिटल वित्तीय साक्षरताको कार्यक्रम देहाय बमोजिमका Delivery Channel हरूमार्फत सञ्चालन गर्न सक्दछन्।

- व्यक्तिगत सञ्चार र परामर्शबाट,
- सरल नेपाली भाषामा वा स्थानीय भाषामा विभिन्न Print, Audio Video Media हरूको प्रसारण मार्फत,
- विभिन्न सामाजिक सञ्जाल (Facebook, Twitter, Instagram, Tiktok आदि) मार्फत,
- डिजिटल वित्तीय सेवा सुविधा बारेमा रेडियो, टेलिभिजन, YouTube Video का साथै आम प्रस्तुति र कार्यक्रम सञ्चालनमार्फत,
- वेबसाइट, Online Dashboard, Mobile Application आदिमा Alert Notification, Road-

- Block को व्यवस्था गरेर,
- प्रकाशन, पुस्तक, पुस्तिका, हातेपुस्तिका, कविता, कथा, आदि मार्फत,
- डिजिटल बोर्डहरू, कलर रिड ब्याक टोन (CRBT) मार्फत,
- विभिन्न तालिम पुस्तिकाहरू, प्रतियोगिताहरू सञ्चालनमार्फत,
- अध्ययन भ्रमण, अवलोकन भ्रमण आदिको सञ्चालनमार्फत।

अन्त्यमा डिजिटल वित्तीय सेवाहरू परम्परागत वित्तीय सेवाहरूभन्दा बढी भरपर्दो लागत प्रभावकारी, पहुँचयोग्य र कम समय खपत हुने भएकाले विश्वव्यापी रूपमा डिजिटल वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग बढ्दै गएको छ। विश्वव्यापीकरण तथा वित्तीय बजारमा आएका नयाँ नयाँ प्रविधिहरूको विकास तथा विस्तारको परिणामस्वरूप नेपालमा पनि अत्याधुनिक डिजिटल वित्तीय प्रोडक्टहरू सञ्चालनमा आई विभिन्न आर्थिक क्रियाकलापहरू समेत डिजिटल बैंकिङ सेवाको माध्यमहरू मार्फत सञ्चालन भइरहेका छन्। वित्तीय क्षेत्रमा प्रयोगमा ल्याइएको विभिन्न अत्याधुनिक डिजिटल बैंकिङ सेवाहरूको प्रयोगबाट आमजनतालाई सहजता प्रदान गरेता पनि विभिन्न किसिमको जटिलता तथा जोखिमहरूको सृजना भएको पाइन्छ।

तसर्थ नेपाल राष्ट्र बैंकको मार्गदर्शन, निर्देशन परिपालन गर्न मात्र नभई नेपाल सरकारको “डिजिटल नेपाल” बनाउने परिकल्पनालाई सार्थक बनाउन बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले मुलुकको वित्तीय व्यवस्था, वित्तीय प्रणाली, वित्तीय कारोबारका विभिन्न डिजिटल उपकरणहरूको प्रयोग, त्यसबाट उत्पन्न हुन सक्ने जोखिमहरू, ती जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको बारेमा विभिन्न जानकारीमुलक डिजिटल वित्तीय साक्षरताका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न अपरिहार्य रहेको छ।

● Shikhar Nath Khanal

Credit and Credit Abuse

Ramakant Sharma, 30 years, has a small business, been for 2-3 years. He approaches a bank to demand some loan. He has a much valuable building worth about Rs. 10 crore to offer as collateral to the bank. The credit officer listens to him, asks about his family background and business experience. Then he asks to submit the business registration documents, tax clearance papers, and 3-years' financials. He delves into some financial ratios and indicators. In the course of 2-3 days Ramakant feels annoyed on all this and breaks out, "What are you analyzing? I have a building of Rs. 10 crore to place and asking for just 1 crore. What is your policy? What do you need?"

This kind of experience is nothing unusual to bankers. Banks are in the business of manufacturing and selling credit. Bank credit helps flourish economic activities in a country. This encourages and enables many emerging entrepreneurs realise their plans and find careers in life. Banks most usually lend against some security. They accept gold, land and buildings, shares of reputed companies, government securities etc. for the purpose. But they enquire with much importance the why and how about our need for the loan.

They want to know what we would do with the money we want to borrow. This is regardless of the value of security that could be three or four or even more times the loan demanded. They still may say our income source does not justify what we demand. They might say our business does not have good reason for the loan we approach for. So what is the harm lending Ramakant Rs. 2 or 5 crores here? One could think of many alternatives once money is in hand. The bank will have sufficient collateral to invoke whenever it feels risk.

The next experience is that banks insist on equity. When we have to construct a house

Credit abuse can be defined as the inordinate and extravagant use of credit. There are two commonly referred terms in finance- adverse selection problem and moral hazard. People who present with sheer urgency and appear desperate for more credit are more likely to be non-creditworthy and they fool bank officers to get more loans sanctioned. Bank officers tend to make wrong selection of clients being swayed with the urgency shown by the client rather than the objective assessment of the plan presented. This is the adverse selection problem.

spending a total of Rs. 50 lakhs on our already owned land, banks offer not all but just 60-70 percent of the cost estimate. If we have a project of Rs. 100 crore and mortgage the entire project to the bank, it offers just 60-70 percent of the total cost. That too, we have to put equity first and submit the proofs that the amount is actually spent in the project. In working capital finance too, only a defined percentage of net working assets, conservatively calculated is offered. If collateral security is intact and all involved are offering personal and corporate guarantee, what is the harm? What is the use of this big artifice of credit rationing?

The harm is one of credit abuse. Credit is the stimulus to unleash the entrepreneurial potential of people. This is the engine to boost economic activities. But when credit is too easy and abundant, people can build a tendency of gambling than business. If Rs. 2 crore is sufficient to start a business and on the ground of collateral the same person is offered 5 crore, what would the person do with the excess 3 crores? He can most likely, spend beyond what his genuine needs are. He can try some untested ventures. He can continue the unsound business in the strength of easy and cheap credit.

He can pass on the funds by lending out at a higher rate

to others who are in illegal business or simply do not qualify to get credit from banks. What would all this lead to? If more and more people behave this with easy credit in the economy, this shall eventually reduce the supply of credit that could go to emerging entrepreneurs and those really deserve it and who have genuine and business-justified need of credit. On the other hand, money runs into less productive ventures and speculative activities in the market.

Credit abuse can be defined as the inordinate and extravagant use of credit. There are two commonly referred terms in finance- adverse

selection problem and moral hazard. People who present with sheer urgency and appear desperate for more credit are more likely to be non-creditworthy and they fool bank officers to get more loans sanctioned. Bank officers tend to make wrong selection of clients being swayed with the urgency shown by the client rather than the objective assessment of the plan presented. This is the adverse selection problem.

On the other hand, moral hazard happens after the sanction of the credit. When one gets credit easily, more generously, and more than what is really needed, there is a common tendency that he/she puts it into riskier ventures and even untested gambles. So, extending credit and ultimately the development of the credit policies and standards should be balanced, meticulously worked and well thought out decisions. Profligate credit standards do not just ruin the quality of assets of one or more banks but in a wider perspective, spoil the credit culture in the public and make the financial resources of a country flow in a wrong trend.

In order to keep the situation in right, central bank of a country as the regulating authority of the financial system exercises various kinds of policy tools and instruments of credit control. The more the banks turn aggressive to expand their credit business and indulge in unhealthy measures to compete in the marketplace, the more is the instinct for the central bank as the regulatory authority of the financial system to intervene and apply more stringent measures to control credit.

Arguably, banks can invoke the securities and auction the

collateral property to recover their loan. But if more and more banks go on imprudent lending and make the recovery through auctions a matter of common practice, what would be the impression in the public? Won't it appear that banks are cruel; they do not care one's difficulties? Banks as such face the satire that they lend umbrella but demand it back once it starts to rain. While cultivating banking habit in people remains a challenge in the context like ours, won't people start to think that the path of bank credit is the path of ruin?

Commercial banking is undoubtedly a business. Credit is the major chunk of their business. Any kind of restriction or restraint of credit for whatever the 'genuine' cause is tantamount to the contraction of their business. But still, being the business of money and credit, it is a more sensitive business. Money and credit has limitless utility. This is open to any line of business or venture. Easy money can change the psyche of a person. It can induce, provoke and aggravate an innocent mind. It can sidetrack the spirit of entrepreneurs.

It can divert an entrepreneurial attitude to speculative and gambling mind. So the matter of rationality and judgment in bank lending is a matter of wider social concern. This transcends the business concern of a bank. By imprudent lending, banks do not just risk the capital and deposit, but contribute to spoil the culture and discipline in the society. So abuse of credit is a dangerous cultural ailment and slow venom to economy which bankers and credit officers are in the greatest position to play a role to ward off.

नेपाल सरकार
उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय
कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय

कम्पनी दर्ता सम्बन्धमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू :

- प्राइभेट लिमिटेड कम्पनीको हकमा कम्तीमा एक जना र बढीमा १०१ जनासम्म र प्रा.लि. कम्पनीको हकमा कम्तीमा ७ जना संस्थापक शेयरधनीहरू हुनु आवश्यक छ । तर कुनै पब्लिक लिमिटेड कम्पनी संस्थापक भई अर्को पब्लिक लिमिटेड कम्पनी संस्थापना गर्दा ७ जना संस्थापकहरूको आवश्यकता पर्दैन ।
- प्रबन्ध-पत्र र नियमावली यथाशक्य नेपाली कागजमा वा टिकाउ खालको कागजमा एकातर्फ मात्र टाइप भएको हुनुपर्दछ ।
- प्रबन्ध-पत्र र नियमावली शुद्ध तथा स्पष्ट नेपाली भाषामा तयार गरिएको हुनुपर्दछ । विदेशी लगानी हुने कम्पनीको हकमा प्रबन्ध-पत्र र नियमावली शुद्ध तथा स्पष्ट अंग्रेजी भाषामा तयार गरिएको हुनुपर्छ तर ती दुवैको नेपाली रूपान्तर पनि पेश गर्नु पर्दछ ।
- प्रबन्ध-पत्र र नियमावलीको प्रत्येक पानामा तलतिर सबै संस्थापक शेयरवालाहरूले दस्तखत गरेको हुनुपर्दछ । प्रबन्ध-पत्र र नियमावलीको अन्तिम प्रकरणमा संस्थापक शेयरवालाहरूको पूरा नाम, ठेगाना, लिन कबुल गरेको शेयर संख्या र दस्तखतको साथ साथै प्रत्येक संस्थापकको दस्तखत मुनी स्पष्ट बुझिनेगरी ल्याप्चे सहिछाप हुनुपर्दछ । संस्थापक शेयरवालापिच्छे एकजना साक्षीको पूरा नाम, ठेगाना र दस्तखत हुनु आवश्यक छ ।
- नयाँ कम्पनी दर्ता हुँदा त्यस्तो कम्पनीको शेयर पुरानो कम्पनीले खरीद गर्ने प्रावधान राखिएमा पुरानो कम्पनीको आर्थिक अवस्था चित्रण भएको प्रमाण पेश गर्नुपर्छ ।
- कम्पनी दर्ता गर्न संस्थापक शेयरधनीहरू मध्ये कम्तीमा १ जना शेयरधनी कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा स्वयम् उपस्थित भै सनाखत गर्नुपर्दछ ।

नेपाल सरकार
भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय
सडक विभाग
संघीय सडक सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन कार्यालय
पुल सेक्टर काठमाण्डौ
चाकुपाट, ललितपुर

राजमार्गमा अवस्थित/निर्माणाधीन पुलहरू उपभोग गर्नेसम्बन्धी सार्वजनिक अनुरोध :

- पुलको न्यूनतम १ किलोमिटरको दुरी तल/माथिबाट ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो आदि कुनैपनि किसिमको निर्माण सामग्री उत्खनन गर्ने कार्य नगरौं,
- तोकिएको भारवहन क्षमताभन्दा बढिका मालवाहक सावारी साधनहरू पुल माथिबाट नगुडाऔं,
- पुल माथि (Deck Slab) मा मालवाहक/सवारी साधन पार्किङ गर्ने तथा धुने/पखाल्ने आदि कार्य नगरौं,
- पुल माथि (Deck Slab) वा त्यस वरिपरि कुनैपनि सामग्री नराखौं/नथुपारौं,
- पुलको बार (Railing) मा क्षति पुग्ने कुनैपनि कार्य नगरौं,
- पुल तथा नदिको वरिपरि फोहोरमैला गर्ने कार्य नगरौं,
- पुलमा क्षति पुग्नेगरी कसैले कुनै कार्य गरेको जानकारी भएमा तुरुन्त सम्बन्धित निकाय वा नजिकैको सुरक्षा निकायमा खबर गरौं,
- राजमार्ग तथा तिनमा अवस्थित पुलहरू हामी सबैको साभ्ना सम्पत्ति हो, यसको संरक्षण गरौं ।

सडक विस्तारसँगै पहाडमा सुगमता छाएको छ । यसले तराईका सस्तो लागतका खाद्यवस्तु गाडी हुँदै पहाड पुगेको छ । सस्ता सामग्री पहाडसम्म पुग्दा स्थानीय उत्पादन महँगो हुन पुग्यो । उत्पादन हुन छाड्यो । अन्य रोजगारीका अवसर सिर्जना नहुँदा युवाहरू विदेशिनुपर्ने बाध्यतात्मक अवस्था सिर्जना भएको छ । गाउँका पक्की घरहरू ताला गाइएको अवस्था छ । युवा पलायन हुँदा डाँडाहरू 'बाँभो' बनेको छ । यदि एक रोपनी जग्गाबाट १ लाख कमाइ हुने मोडल कार्यान्वयन भए गाउँमा फर्किनेहरू बढ्ने, पहाडको उत्पादन पुनर्जीवित हुने र स्थानीय अर्थतन्त्र पुनः सक्रिय हुनेछ । यसका लागि इन्टरक्रिपिड खेती गर्न सिकाउनुपर्छ । जसले गर्दा किसानले निश्चित जमिनबाट अधिकतम प्रतिफल प्राप्त गर्न सक्छन् ।

● पवन गोल्यान

धेरै नियमनकारी निकाय : सुशासनको नाममा अनावश्यक जटिलता

नेपालमा पछिल्ला केही वर्षयता नियमनकारी निकायहरू थपिने क्रम तीव्र छ । औपचारिक रूपमा सुशासन, पारदर्शिता र भ्रष्टाचार नियन्त्रणलाई उद्देश्य बनाइए पनि व्यवहारमा भने यसको प्रभाव उल्टो देखिन थालेको छ । निकायहरू बढ्दै जाँदा निर्णयप्रक्रिया जटिल, ढिलो र भययुक्त भएको, जसको प्रत्यक्ष असर नागरिक, व्यवसायी तथा समग्र आर्थिक गतिविधिमा परेको छ । सरकारी निकायहरूमा 'जोखिम नलिने' प्रवृत्ति बढेको छ । 'तलब त आइरहेको छ, किन निर्णय गरेर जोखिम मोल्ने?' भन्ने मानसिकता मौलाउँदै जाँदा सेवा प्रवाह कमजोर हुने, परियोजना ढिलो हुने र निजी क्षेत्रसँगको समन्वय विग्रिने अवस्था छ ।

वैक तथा वित्तीय संस्थामा समेत निर्णय लिन अत्यधिक सतर्कता बढेको छ । वाणिज्य बैंक र नेपाल बैंकजस्ता संस्थामा साधारण निर्णय गर्न पनि अधिकारीहरूले '१० पटक सोच्नुपर्ने' अवस्था आएको छ । अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको दायरा निजी बैंकसम्म पुग्दा सीईओले समेत जोखिमयुक्त निर्णय लिन हिचकिचाउने, जसले वित्तीय गतिशीलता नै कमजोर हुने जोखिम अधिक हुनेछ । विगतदेखि नै नियमनकारी निकाय थपिँदै आए पनि भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा ठोस सुधार नआएको तथ्यांकले देखाउने गरेको छ । यदि निकाय बढाउँदैमा प्रभावकारी ढङ्गले सुशासन आउने हो भने सरकार आफैँ सबैभन्दा पारदर्शी संस्थान भइसक्यो । तब, निर्णय नलिने र अनावश्यक फसावटको डरले इमानदार कर्मचारी र व्यवसायी नै फस्ने, जबकि ठूलो हिनामिना गर्नेका लागि उन्मुक्ति हुने विसंगति बढ्दो छ ।

अर्थतन्त्रमा नीतिगत असन्तुलन
एकातर्फ खुला अर्थतन्त्रको पक्षमा बहस भइरहेका बेला अर्कोतर्फ नियमनकारी संरचना थपिँदै जानु नीतिगत विरोधाभास देखिन्छ । बजार मूल्य घट्दा तिनै अनुसार नीति समायोजन गर्नुपर्ने निजी क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई किन सस्तोमा बेचेको

'? भनेर कारवाहीको भय देखाएर बाँध्ने प्रवृत्तिले व्यवसाय चल्न नसक्ने अवस्थामेत सिर्जना गर्छ । उदाहरणका लागि, विगतमा कुनै सामानको लागत मूल्य १०० रुपैयाँ हुँदा बजार मूल्य ८० रुपैयाँमा भरेपछि व्यवसाय टिकाउन व्यापारीले ९० रुपैयाँमा बेच्नुपर्ने बाध्यता हुन्छ । यस्तो अवस्थामा छानविनको डरले मूल्य घटाउन नदिँदा व्यवसाय नै धराशायी हुने, वस्तु विक्री नभई खेर जाने जोखिम बढ्ने सम्भावना रहन्छ ।

जनसंख्यामा कमी र उपभोग घट्दा बजारमा प्रभाव

ठूलो जनसंख्या बाहिरिएका कारण हालघरेलु बजार सुक्दै गएको हो । ३ करोड जनसंख्यामा आधा विदेशमा हुँदा स्वदेशी बजार पूर्ववत् रहन सक्दैन । अहिले ट्रेडिङ क्षेत्रको व्यापार कम हुँदा बजारमा हाउगुजी फैलिएको हो । ट्रेडिङ क्षेत्रमा विगतमा एक अर्ब नाफा कमाउने व्यवसाय अहिले ५० करोडमा भरेको छ तर यसलाई '५० करोड घाटा भयो' भनेर प्रस्तुत गर्ने गरिएको छ । यसलाई ५० करोड नाफा भन्दैनन् । यसले पनि मुलुकको समग्र अर्थतन्त्रप्रति नकारात्मक धारणा निर्माण गर्न निजी क्षेत्रको योगदान छ ।

कोभिड-१९ महामारी अघि नेपालको व्यापार व्यवसाय जेनतेन चलायमान अवस्थामा थियो । बीचका केही वर्षहरूमा व्याजदर उच्च हुन पुग्यो । जसका कारण साना तथा मझौला व्यवसाय, उत्पादनमूलक उद्योग, रिटेल व्यापार, सेयर बजार तथा घर-जग्गा कारोबार सबै प्रभावित भए । ट्रेडिङ व्यवसायबाट अधिकतम लाभ हुँदा जोखिम लिएर रोजगारीमूलक र उत्पादनमूलक उद्योग खोल्ने क्रम कम भयो । व्याजदर घटाउन नसक्दा उत्पादनमूलक उद्योग बन्द हुँदै गए, साना व्यवसाय धराशायी भए, रोजगारी हराए । यसको प्रभावस्वरूप ठूलो संख्यामा नागरिक विदेशिन बाध्य भए ।

उपभोग गर्ने नागरिक मुलुकबाट बाहिरिएसँगै विस्तारै विदेशिँदा ट्रेडिङ क्षेत्रसमेत सुस्ताउन थाल्यो । ट्रेडिङको व्यापार घट्दा मात्र अर्थतन्त्र थप कमजोर भएको भाष्यले जोडबलका साथ

प्राथमिकता पाउन थाल्यो । अहिले मुलुकको उपभोग गर्ने नागरिक पलायन भएको अवस्थामा व्याजदर घटाइएको थियो । विगतमा व्याजदर कम गर्न सकिएको भए यस्तो अवस्था आउने थिएन । तत्कालीन समयमा व्याजदर घटाउँदा आयात बढ्छ, भनेर घटाउन दिइएन । व्याजदर नघट्दा स्वदेशी उत्पादनको लागत बढ्दा आयात अझै बढ्न पुग्यो ।

विगतका सरकारले केही नगरेकाले जेनजी प्रदर्शनपछि गठित सरकारबाट केही आशा राख्न सकिन्छ । यस सरकारले समस्याको मूल जड ग्रासरुट तहमा रोजगारी सिर्जना गर्नुपर्छ । कृषि, एग्रो-फरेस्ट्री, पर्यटन र सूचना-प्रविधि (आईटी) गरी चार क्षेत्रमा केन्द्रित नीति आए मात्र दुई-तीन वर्षमा ठोस परिवर्तन देख्नसकिन्छ । हैन भने मुलुकबाट थप नागरिक पलायन हुनेछन् । परम्परागत धान-मकै-गहुँ खेतीले एक विधामा वर्षभर १ लाख आम्दानी पनि हुँदैन । यस्तो आम्दानीबाट परिवार चलाउन सकिँदैन । त्यसैले पनि बाध्य भएर विदेश नजानुको विकल्प छैन ।

धेरै नेपालीसँग एक विधा जग्गा पनि छैन । औसतमा पूर्वमा १० कठ्ठा र पश्चिममा १५ देखि २० कठ्ठा जग्गा छ । यति जमिनले जीवन चल्दैन र बाध्य भएर बाहिर काम गर्न जानुपर्छ । एक विधाबाट कम्तीमा पनि किसानले ३ लाखको आम्दानी गर्न सक्ने हुनुपर्छ । साथै जग्गा नभएका वास्तविक किसानलाई स्थानीय तहले भाडामा खेतीका लागि जग्गा दिने व्यवस्था गर्न सक्नुपर्छ । मासिक २५ देखि ५० हजार रुपैयाँ आम्दानी स्वदेशमा हुने हो भने घर परिवार छोडेर विदेशिनुपर्ने अवस्था आउने थिएन ।

त्यसका लागि चार खर्बको आयात प्रतिस्थापन नेपाल भित्रैबाट गर्नुपर्छ । यो धान, मकै, गहुँजस्ता खाद्यान्न फालेर मात्र सम्भव हुँदैन । यसका लागि महँगो खाद्यवस्तुहरू पनि उत्पादन गर्नुपर्छ । तर सिमल तरुल, केरा, बास, अम्बाजस्ता वैकल्पिक बाली तथा कृषि-प्रशोधन जोडिनुपर्छ । जीविकोपार्जन हैन, कृषिलाई व्यवसायीकरण गर्नुपर्छ ।

कृषकलाई पलायन हुनबाट रोक्न गोल्यान समूहले ट्राइपड एग्रिमेन्ट मोडलमा काम गरिरहेको छ । यसमा स्थानीय तह, उद्योग, कृषक र लगानीकर्ताको सहकार्यमा काम हुन्छ । यसमा उत्पादनको विक्रीको ग्यारेन्टी र उद्योगसँग ल्याउन प्रोत्साहन गरिन्छ ।

वन-उद्योग, जडीबुटी र फरेस्ट-टुरिज्ममा अपार सम्भावना

नेपालको ६५ प्रतिशत भूभाग वन क्षेत्र भए पनि यसको उपयोग अत्यन्त न्यून छ । खर्बौँ रुपैयाँको काठ नेपालको जंगलमा बेवारिसे अवस्थामा कुहिएर खेर गइरहेको छ । फर्निचरका लागि विदेशबाट काठ आयात गरिरहेका छौँ । स्वदेशी जंगलका ती काठ उपयोग गर्न सकिए स्वदेशी बजारको माग मात्र नभई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा निर्यात पनि गर्न सकिन्छ । मरिच, जडीबुटी तथा उच्च मूल्यका वनउपज विश्वबजारमा माग बढ्दो छ । ती वस्तु नेपालको जंगलमा उत्पादन गर्न सकिन्छ । यी वस्तुको भारतमा पनि ठूलो माग छ । तर हामी आफूसँग उपलब्ध स्रोत र साधनको उपयोग गर्न चुकिरहेका छौँ । यसो करोडबराबरका वन-उत्पादन भारत निर्यात गरेर व्यापारघाटा कम गर्न सकिन्छ । यसबाट लाखौँ रोजगारी सिर्जना हुनुका साथै राजस्व पनि बढ्छ ।

धार्मिक तथा सांस्कृतिक पर्यटनको प्रचार-प्रसार कमजोर

पर्यटकीय गतिविधिका लागि नेपाल 'भर्जिन ल्यान्ड' हो । यहाँ एडभेन्चरदेखि धार्मिक पर्यटन गतिविधिका लागि प्रशस्त मात्रामा ठाउँ छ । पर्यटकीय क्षेत्रको पर्याप्त मात्रामा प्रचार हुनसकेको छैन । नेपालबाट वार्षिक लाखौँ मानिस केदारनाथ दर्शन गर्न जान्छन् । तर केदारनाथको शिर डोलेश्वर महादेव नेपालमै छ, भनेर धेरैलाई थाहा छैन । कठिन भूगोल पार गरेर ज्यानै जोखिममा राखेर केदारनाथको दर्शन गर्नुपर्छ । डोलेश्वर सुगम स्थानमा छ । काठमाडौँ उपत्यकाको एक सहर भक्तपुरमा । भारतीय हिन्दू धर्मावलम्बीहरूलाई आकर्षित गर्ने अन्य धेरै मठमन्दिरहरू नेपालमा छन् । कास्की र लमजुङको

सीमामा सन्तानेश्वर महादेव, गुप्तेश्वरीको अघि रहेको मन्दिरमा पूजा गर्दा सन्तान प्राप्त हुने जनविश्वास छ ।

यी विषयको प्रचार मात्र गर्ने हो ठूलो संख्यामा भारतीय धार्मिक पर्यटक भित्र्याउन सकिन्छ । अहिलेसम्म हामीले पशुपतिनाथ र सगरमाथा मात्र देखाएर प्रचार गरिरहेका छौँ । भारतका प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीले मुक्तिनाथको दर्शन गरेसँगै भारतीय पर्यटकको आगमन बढेको छ । पर्यटकलाई आकर्षित गर्न सक्ने ५० भन्दा बढी स्थान नेपालसँग छ । त्यसको प्रचार तथा प्रवर्द्धनमा सरकारले अग्रसरता देखाउनुपर्छ । थाइल्यान्डबाट हरेक वर्ष ५ लाखले नेपालको भिसा लिन्छन् । तर पाँच हजार पनि सिधै नेपाल आउँदैनन् । धेरै भारत हुँदै आउँछन् । भारतका टाभल एन्ड टुर एजेन्सीले बसमार्फत नेपाल भित्र्याएर मायादेवी मन्दिरको दर्शन गराएर फर्काउँछन् ।

उनीहरूलाई नेपाल प्रवेश गरेको जानकारी पनि दिँदैन । बौद्ध धर्मावलम्बी समक्ष बुद्धको जन्मथलो नेपाल भनेर प्रचार गर्न नसक्दा परिणाम हो । यसले गर्दा यी पर्यटकबाट नेपालले आर्थिक लाभ लिन सकेको छैन । भारतीय कम्पनीमार्फत भारतीय सीमा नजिकको स्थानमा आउँदा नेपाली बजारमा उनीहरूको योगदान देखिन पाएको छैन । नेपालमा ५० भन्दा धेरै धार्मिक-पर्यटकीय स्थल छन् । यी विश्वस्तरीय गन्तव्य बन्न सक्ने क्षमता राख्छन् । तर प्रचारको कमी, राजनैतिक नेतृत्वद्वारा विदेशी नियोगहरूसँग पर्याप्त समन्वय नहुनु नेपालका लागि विडम्बना हो । पछिल्लो समय जेनजी प्रदर्शनका क्रममा भएको गतिविधिले नेपाललाई 'असुरक्षित' भनेर चित्रण गरिएको छ । यसले पर्यटन क्षेत्रमा असर पुगेको छ ।

हिल्टन, ह्याटजस्ता ठूला होटलमा आगलागी हुँदा अन्तर्राष्ट्रिय छवि कमजोर भएको छ । यसमा कूटनीतिक स्तरबाट सुधारात्मक सन्देश प्रवाह गर्नु अपरिहार्य हुन्छ । साथै विदेशी मिडियाका प्रतिनिधिहरूलाई नेपाल भ्रमण गराए पनि प्रचार तथा प्रवर्द्धनका

कार्य गर्न सकिन्छ । अन्य विधाभन्दा यो प्रभावकारी र किफायती हुन्छ ।

आईटी क्षेत्र: १० खर्बसम्म निर्यात गर्ने क्षमता

नेपालमा पछिल्लो समय सूचना प्रविधि (आईसीटी) ले पनि अर्थतन्त्रमा ठूलो योगदान पुर्‍याएको छ ।

नेपालमा आईटीमा दक्ष युवाले बाहिरबाट लाखौँ कमाइरहेका छन् । तर करदर उच्च र अस्पष्ट नीतिका कारणवैधानिकता पाउन नसकेको अवस्था छ । कम्पनी खोल्नेहरू पनि त्रासको अवस्थामा छन् । नीति सहज बनाएमा एक-दुई वर्षमै १० खर्बबराबरको आईटी निर्यात सम्भव छ । नेपालको श्रम बजार अन्तर्राष्ट्रिय बजारभन्दा किफायती छ । यसले गर्दा पनि अन्तर्राष्ट्रिय कम्पनीहरू नेपालमा आउने क्रम बढ्दो छ । सरकारले यसमा थप सहजता प्रदान गर्ने हो भने आईटी क्षेत्र नेपालको अर्थतन्त्रको प्रमुख स्तम्भको रूपमा कायम हुन धेरै समय लाग्दैन ।

पहाडको कृषि घट्दै, गाउँ खाली हुँदै सडक विस्तारसँगै पहाडमा सुगमता छाएको छ ।

यसले तराईका सस्तो लागतका खाद्यवस्तु गाडी हुँदै पहाड पुगेको छ । सस्ता सामग्री पहाडसम्म पुग्दा स्थानीय उत्पादन महँगो हुन पुग्यो । उत्पादन हुन छाड्यो । अन्य रोजगारीका अवसर सिर्जना नहुँदा युवाहरू विदेशिनुपर्ने बाध्यतात्मक अवस्था सिर्जना भएको छ । गाउँका पक्की घरहरू ताला गाइएको कमी, राजनैतिक नेतृत्वद्वारा विदेशी नियोगहरूसँग पर्याप्त समन्वय नहुनु नेपालका लागि विडम्बना हो । पछिल्लो समय जेनजी प्रदर्शनका क्रममा भएको गतिविधिले नेपाललाई 'असुरक्षित' भनेर चित्रण गरिएको छ । यसले पर्यटन क्षेत्रमा असर पुगेको छ ।

यदि एक रोपनी जग्गाबाट १ लाख कमाइ हुने मोडल कार्यान्वयन भए गाउँमा फर्किनेहरू बढ्ने, पहाडको उत्पादन पुनर्जीवित हुने र स्थानीय अर्थतन्त्र पुनः सक्रिय हुनेछ । यसका लागि इन्टरक्रिपिड खेती गर्न सिकाउनुपर्छ । जसले गर्दा किसानले निश्चित जमिनबाट अधिकतम प्रतिफल प्राप्त गर्न सक्छन् । परम्परागत खेती प्रणालीबाट आम्दानी बढाउन सकिँदैन । तसर्थ परम्परागत कृषि सोचमा परिवर्तन जरुरी छ ।

नेपाल इन्भेष्टमेन्ट मेगा बैंक ४१ औं वर्षमा प्रवेश

नेपाल इन्भेष्टमेन्ट मेगा बैंक ४१ औं वर्षमा प्रवेश गरेको छ। चार दशक लामो यात्रा पार गरेको अवसरमा बैंकले ग्राहक, शेयरधनी, नियामक निकाय, साझेदार संस्थाहरू तथा सम्पूर्ण कर्मचारीवर्गमा अभार व्यक्त गरेको छ। यस ४०औं वार्षिकोत्सव अवसरमा, बैंकका अध्यक्ष पृथ्वी बहादुर पाँडेले बैंकको सफल यात्रामा साथ दिने सबैप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दै आगामी दिनमा अझ पारदर्शी, जिम्मेवार र नवप्रवर्तनमुखी बैंकिङ सेवा प्रदान गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका छन्।

यसैगरी, बैंकका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत (सिडओ) ज्योति प्रकाश पाण्डेले डिजिटल रूपान्तरणलाई तीव्रता दिँदै ग्राहक अनुभवहरूलाई अझ सरल, सुरक्षित र प्रभावकारी बनाउने दिशामा

वैक अग्रसर रहने बताए। 'समुद्धिको पथमा सँगै अघि बढ्दै' भन्ने नारा लिएको यस बैंकले ग्राहकवर्गहरूको

सुविधालाई प्राथमिकता दिँदै नवीनतम बैंकिङ सेवाहरू प्रस्तुत गरिरहने पनि सीईओ पाण्डेले जानकारी दिए।

मेटलाइफ नेपालको नयाँ हेड अफिस उद्घाटन

मेटलाइफ नेपालले ललितपुरको पुल्चोकस्थित सिग्नेचर प्लेटिनम टावरमा आफ्नो नयाँ हेड अफिस उद्घाटन गरेको छ। नेपाली परिवारहरूलाई वित्तीय सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्दै आएको २४ वर्षको यात्रामा यो महत्वपूर्ण उपलब्धि हो। नयाँ हेड अफिसले मेटलाइफ नेपालको आधुनिक, चुस्त तथा भविष्यतर्फ उन्मुख संस्थाको रूपमा भएको विकासलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ।

आधुनिक पूर्वाधार, एकीकृत प्रविधि प्रणाली तथा सहकार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने कार्यस्थल संरचनासहित तयार गरिएको यस कार्यालयले कार्य सञ्चालनलाई अझ प्रभावकारी बनाउनुका साथै ग्राहकहरूलाई छिटो, सहज र उत्कृष्ट सेवा अनुभव प्रदान गर्ने लक्ष्य राखेको छ। यो केवल भौतिक विस्तार मात्र नभई प्रत्येक ग्राहकसँगको अन्तर्क्रियामा विश्वास, स्पष्टता र द्रुत सेवाप्रतिको संस्थागत प्रतिबद्धताको अभिव्यक्ति पनि हो। मेटलाइफ नेपालले नयाँ हेड अफिसको वास्तविक मूल्य यसबाट प्रवाह हुने सेवाको गुणस्तरले निर्धारण गर्ने विश्वास व्यक्त गरेको छ। नवप्रवर्तन, पारदर्शिता र ग्राहक-केन्द्रित सेवाप्रतिको प्रतिबद्धताका साथ कम्पनीले देशभरका परिवारहरूमा वित्तीय आत्मविश्वास सुदृढ बनाउँदै नेपालको बीमा क्षेत्रको विकासमा योगदान पुऱ्याउने लक्ष्य राखेको छ।

महालक्ष्मी विकास बैंकद्वारा दुईदिने कार्यशाला सम्पन्न

ग्राहकहरूलाई अत्याधुनिक, सुरक्षित तथा सहज डिजिटल बैंकिङ सुविधा उपलब्ध गराउँदै आएको महालक्ष्मी विकास बैंकले २०८२ साल फागुन २४-२५ गते बैंकको वार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत दुईदिने कार्यशालाको आयोजना गरी वातावरण, संस्कृती र सम्पदा संरक्षण तथा दिगो बैंकिङ प्रवर्द्धनप्रति आफ्नो प्रतिबद्धता जाहेर गर्दै सामुहिक

पदयात्रा कार्यक्रम सम्पन्न गरेको छ। बैंकका विभागीय प्रमुख, प्रदेश प्रमुख, शाखा प्रबन्धक र अन्य कर्मचारीहरूको उत्साहजनक सहभागिताका साथ सम्पन्न यस दुई दिने कार्यक्रमले बैंकको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को हालसम्मको समग्र वित्तीय अवस्था र हालै सम्पन्न सफल निर्वाचन पछिको सकारात्मक परिस्थिति तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिस्थितिबाट सृजना

हुन सक्ने आर्थिक चुनौतीहरूको समेतको विश्लेषण गरेको छ। बैंकिङ क्षेत्रले दिगो वित्तीय अभ्यासहरू अपनाउनुपर्छ भन्ने सन्देश आम जनमानसमा प्रवाह गर्न ऐतिहासिक तथा पर्यावरणीय दृष्टिले महत्वपूर्ण रहेको फेवाताल किनारमा सामुहिक रूपमा पदयात्रा गर्दै कार्यक्रम सम्पन्न भएको हो। साथै उक्त कार्यक्रममा हरित बैंकिङ

बैंकले आफ्नो वार्षिकोत्सवको अवसर पारी विगत ८ वर्षदेखि वित्तीय साक्षरतामा आधारित चित्र पुस्तकहरू प्रकाशन गर्दै आएको छ। यसपाली पनि बैंकले आफ्नो आठौं संस्करण "३ आर सुन्दर संसार" नामक चित्रकथा पुस्तक सार्वजनिक गरेको छ। बैंकले यो चित्रकथा वातावरणीय प्रदूषण, प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र ग्लोबल वार्मिङ जस्ता विषयहरूलाई समेटि सरल, रमाइलो र ज्ञानवर्दक शैलीमा प्रस्तुत गर्ने जमर्को गरेको छ।

यसैबीच, वार्षिकोत्सव दिवसका अवसरमा बैंकले नेपाल रेडक्रस सोसाइटीसँगको सहकार्यमा रक्तदान कार्यक्रम गरेको छ। रक्तदान कार्यक्रममा बैंकका कर्मचारीहरूको सहभागिता थियो। नेपाल इन्भेष्टमेन्ट मेगा बैंकले हाल २६९ शाखा, २५७ एटीएम, ६५ एक्सटरेन्सन काउन्टर, ६० शाखारहित बैंकिङ काउन्टरबाट सेवा प्रदान गरिरहेको छ।

एनआईसी एशिया बैंकद्वारा सेवा गृहका विद्यार्थीहरूलाई शैक्षिक सामग्री हस्तान्तरण

एनआईसी एशिया बैंकले आफ्नो संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत तिलगंगा, काठमाडौं स्थित शान्ति सेवा गृहमा रहेका १५० भन्दा धेरै विद्यार्थीहरूलाई शैक्षिक सामग्री हस्तान्तरण गरेको छ। लामो समयदेखि परोपकारी संस्थाका रूपमा काम गरिरहेको यस संस्था अन्तर्गत रहेका विद्यार्थीहरूको शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि तथा पठनपाठनमा सहयोग गर्ने उद्देश्यले यस बैंकका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सुजित कुमार शाक्यज्यू र नायव प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सन्तोष कुमार राठीज्यूले भोला तथा अन्य शैक्षिक सामग्रीहरू उक्त संस्थाको प्रबन्ध निर्देशक श्री अप्सरा कार्कीलाई एक कार्यक्रमका बीच हस्तान्तरण गर्नुभयो।

बैंकले यसैवर्ष सातै प्रदेशका विभिन्न सरकारी तथा सामुदायिक विद्यालयहरूमा कक्षा ६ देखि कक्षा १० सम्म अध्ययनरत गरिव, जेहेन्दार, विपन्न, पिछडिएका वर्ग तथा शारीरिक रूपमा विशेष क्षमता भएका विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति प्रदान गरेको छ। साथै, विगतका वर्षहरूमा पनि यस बैंकले सरकारी तथा सामुदायिक विद्यालयहरूमा अध्ययनरत जेहेन्दार विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति प्रदान गर्नुका साथै सातै प्रदेशका विभिन्न सरकारी तथा सामुदायिक विद्यालयहरूमा पुस्तकालय भवन निर्माण गरी पुस्तकालय स्थापना गरिसकेको छ। शान्ति सेवा गृह, काठमाडौंमा रहेका यी विद्यार्थीहरूलाई गरिएको शैक्षिक सामग्री सहयोगले वहाँहरूको शैक्षिक गुणस्तर बढाउनुको साथै आफ्नो अध्ययनलाई निरन्तरता दिन सहयोग पुग्ने बैंकले विश्वास लिएको छ।

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट प्रकाशन हुने विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण, सामुदायिक माध्यामिक विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण, स्थानीय तहको शैक्षिक सेवा प्रवाहसम्बन्धी अध्ययन, प्रारम्भिक बाल सिकाइ तथा विकास मापदण्ड तथा अन्य अध्ययनसम्बन्धी प्रतिवेदनहरू शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको वेबपेज www.ero.gov.np मा गएर अध्ययन गर्न सकिन्छ।

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र

सानोठिमी, भक्तपुर

सडक सुरक्षामा ध्यान दिऔं, अमूल्य जीवन बचाऔं

हाम्रो देश नेपालमा प्रत्येक दिन विहान घरबाट निस्कनुपर्ने तपाईं हामीमध्ये ८ जनाले सडकमै ज्यान गुमाइरहेका छौं। विश्व स्वास्थ्य संगठन (WTO) को अनुमानले यो संख्या अझ बढिरहेको जनाइरहेको छ। सडक दुर्घटनामा जो कोही एकले ज्यान गुमाएपनि तथ्यांकको हिसावले एक जना मात्र हो, यो भनाई सुन्दा सामान्य जस्तो लाग्ला तर मृतकका परिवारका लागि यो तथ्यांक सर्वस्व गुमाउनु हो। सोचौं त यो व्यक्ति तपाईं मा व हामीमध्ये जो कोही हुन सक्छ होइन र ? यसरी हेर्दा तपाईंले फरक पाउनु हुनेछ। मान्छेबाट गलति हुने गर्छ र सडक दुर्घटनाको प्रमुख कारण स्वयं तपाईं हामी नै हो तर सानो सजगता ठूलो दुर्घटनालाई टार्न सकिन्छ र अमूल्य जीवन बचाउन सकिन्छ। तसर्थ, आजैबाट न्यूनतम सडक सुरक्षाका नियम पालना गरौं।

- मोटर साइकल प्रयोगकर्ताले अनिवार्य हेलमेट प्रयोग गरौं।
- चारपाप्रे सवारी प्रयोगकर्ताले अनिवार्य सिटबेल्ट प्रयोग गरौं।
- सडकमा पैदलयात्रुलाई पहिला प्राथमिकता दिऔं।
- बाटो काट्दा जेब्राक्रसिङबाट मात्रै काटौं।
- दुर्घटनामा हुने मानवीय क्षति र सवारी गतिको प्रत्यक्ष सम्बन्ध हुने हुँदा तोकिएको गतिभन्दा बढी गतिमा सवारी नहाकौं।
- सवारी नियम पालना नगर्नेउपर निर्भर तवरले कानूनी कारवाही गरौं।
- सडक दुर्घटनामा परेकालाई १ घण्टाभित्र अस्पतालमा लान सक्तियो भने पनि मृत्यु संख्या ६० प्रतिशतले घट्ने अध्ययनले देखाउँछ, त्यसैले पहिलो १ घण्टालाई गोल्डेन समय पनि भन्ने गरिन्छ। त्यसैले दुर्घटनामा परेकालाई यथासम्भव चाँडो अस्पताल पुऱ्याऔं। यो मान्छेले गर्न सक्नेमध्येको एक ठूलो पुण्य हो।
- प्रत्येक सवारी चालकलाई आफ्नो महत्व थाह नहुन सक्छ। सार्वजनिक सवारी साधन चालकको हातमा धेरैको जीवन अडेको हुन्छ। त्यसैले दायित्व र जिम्मेवारी दुबै महसुस हुनेगरी चालकलाई समय समयमा उचित प्रशिक्षण दिने गरौं। यो पसालाई सम्मानित बनाऔं।
- हामी सबैजना सजग बन्यौं भने सडक दुर्घटनामा हुने मृत्युबाट बच्न सकिन्छ। यो सन्देश परिवारका सबै सदस्यलाई र साथीभाइबीच अवश्य सुनाऔं। यसलाई मनन गरी र अकाल मृत्यूबाट बच्न अनि बचाऔं।

एडीबी आयोजना निर्देशनालय

विशालनगर, काठमाडौं

ज्योति विकास बैंकको १८ औं वार्षिक साधारणसभा सम्पन्न

ज्योति विकास बैंक लिमिटेडको १८औं वार्षिक साधारणसभा काठमाडौंमा बैंकका सञ्चालक समितिका अध्यक्ष हरि चन्द्र खड्काको सभापतित्वमा सम्पन्न भएको छ। उक्त समारोहमा बैंकका शेयरधनीहरू तथा बैंकका सञ्चालकहरू, बैंकका विभिन्न पदाधिकारीहरू र कर्मचारीवर्गको उपस्थिति रहेको थियो। बैंकका अध्यक्ष हरि चन्द्र खड्काले पानसमा दीप प्रज्वलन गरी औपचारिक रूपमा सभाको शुभारम्भ गर्नुभएको थियो।

उक्त साधारणसभाले बैंकको आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को सञ्चालक समितिको वार्षिक प्रतिवेदन पारित गर्नुका साथै लेखा परीक्षकको प्रतिवेदन सहित २०८२ आषाढ मसान्तसम्मको वासलात, नाफा-नोक्सान हिसाब तथा नगद प्रवाह विवरण लगायतका वार्षिक वित्तीय विवरणहरू उपर छलफल गरी स्वीकृत गर्ने प्रस्ताव पारित गरेको छ। यसैगरी सभाले यस विकास बैंकको सहायक कम्पनी ज्योति क्यापिटल लि. को आ.व. २०८१/८२ को वित्तीय

विवरण सहितको बैंकको एकीकृत वित्तीय विवरण छलफल गरी पारित गर्ने प्रस्ताव छलफल गरी पारित गरेको छ। २०८२/८३ को लेखापरीक्षण गर्न साथै, सभाले बैंकको आ.व. लेखापरीक्षक नियुक्ति गर्ने र निजको

पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने प्रस्ताव उपर छलफल गरी पारित गरेको छ। साधारण सभामा बैंकका अध्यक्ष हरि चन्द्र खड्काले वार्षिक प्रतिवेदन सक्षेपमा प्रस्तुत गर्नुभएको थियो। यसैगरी, सभामा बैंकका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत कपिल ढकालले समीक्षाधीन अवधिमा बैंकले हासिल गरेका मुख्य उपलब्धिहरूको जानकारी गराउनुभएको थियो। साथै, आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक प्रतिवेदनमा विभिन्न शेयरधनीहरूले आ-आफना जिज्ञासा र सुझावहरू व्यक्त गर्नुभएको थियो। शेयरधनीहरूबाट आएका उक्त जिज्ञासाको जवाफ अध्यक्ष खड्का र प्रमुख कार्यकारी अधिकृत ढकालले दिनुभएको थियो।

आफ्नो खुद मूनाफाबाट नेपालमा हाल सञ्चालनमा रहेका अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत समाजिक कार्यमा गर्ने योगदान भन्दा ५० प्रतिशत बढी रकम छुट्टयाई समाजप्रति थप उत्तरदायी बनेको यस विकास बैंकले नागरिकको सर्वोत्तम हित सदा उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ। स्वस्थ र सुदृढ जनशक्ति

नै राष्ट्र निर्माणको मेरुदण्ड हो भन्ने दृढ मान्यतालाई शिरोधार्य गर्दै, यस विकास बैंकले नवजात शिशुको अकाल मृत्यु रोक्न र जीवन रक्षा गर्न चालेको स्पष्ट पहलकदमी तथा योगदानले ७० वटा न्यानो नानी मार्फत हरेक वर्ष २५९० भन्दा बढी नेपाली शिशुहरूको अमृत्यु जीवन रक्षा गर्न सफल भएको छ।

यस्ता जिवन रक्षण गर्ने अतिप्रमुख क्षेत्रमा नेपालमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू मध्ये ज्योति विकास बैंकले अग्रस्थानमा रही काम गर्दै समाजमा एक सकारात्मक परिवर्तनको बीजारोपण गरेको छ।

यस विकास बैंकले राष्ट्र प्रति आफ्नो दायित्व पूर्ति गर्दै आर्थिक वर्षमा रु. ४९ करोड करमा योगदान पुऱ्याएको छ। ज्योति विकास बैंकको हालको चुक्ता पूँजी रु. ४ अर्ब ३९ करोड ५७ लाख ८५ हजार रहेको छ। ज्योति विकास बैंकले उपत्यका र उपत्यकावाहिर गरी हाल ११७ शाखा कार्यालय, ३ विस्तारित काउन्टर तथा ७५ वटा एटीएम मार्फत बैंकिङ सेवा उपलब्ध गराउँदै आइरहेको छ।

मौद्रिक नीतिको अर्धवार्षिक समीक्षा : वित्तीय स्थिरतामा जोड

मौद्रिक नीति

CONFEDERATION OF BANKS AND FINANCIAL INSTITUTIONS, NEPAL

बैंक तथा वित्तीय संस्था परिसंघ, नेपाल

नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा सार्वजनिक गरिएको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को मौद्रिक नीतिको दोस्रो त्रैमासिक अर्थात् अर्धवार्षिक समीक्षामार्फत अवलम्बन गरिएका सावधानीपूर्ण, मापनयोग्य तथा स्थिरतामुखी दृष्टिकोण र नीतिगत कदमहरू स्वागतयोग्य भएको सिर्वाफिनले ठानेको छ। विश्वका अधिकांश उदीयमान अर्थतन्त्रहरूमा देखिएको क्रमिक सुधारको रणनीतिसँग मेल खाने गरी मूल नीतिगत मापदण्डहरूलाई यथावत राख्दै पछिल्लो परिवेशअनुसारका लक्षित संरचनात्मक सुधारका कदमहरू अघि बढाइनुले वित्तीय स्थिरतालाई थप सुदृढ र सबल बनाउने संकेत गरेको सिर्वाफिनले विश्वास लिएको छ।

समीक्षामा क्षेत्रगत कर्जाको दायरा विस्तारसहित लघु, घरेलु तथा साना उद्यम कर्जा विस्तारलाई प्रोत्साहन, कार्यशील पूँजी व्यवस्थाको नगद प्रवाहमा आधारित मूल्याङ्कन, लक्षित पुनर्संरचना सुविधा तथा विदेशी विनिमय जोखिममा सीमा वृद्धि, कालोसूची व्यवस्थामा लचकता जस्ता उदार व्यवस्थाहरूले संकुचित बनिरहेको कर्जा तथा लगानी विस्तारलाई सहजता प्रदान गर्दै उत्पादनमूलक, निर्यातमूलक एवं रोजगारमूलक क्षेत्रमा लगानी विस्तार गर्न, आर्थिक क्रियाकलापलाई बढवा दिन, वित्तीय बजार विकास गर्न तथा बैंकिङ क्षेत्रको क्रमिक आधुनिकीकरण गर्नका लागि सहयोगी सिद्ध हुने अपेक्षा गरिएको छ। साथै, डिजिटल पूर्वाधारमा

लगानी प्रोत्साहन र विद्युतीय भुक्तानी प्रणालीको तिव्र विस्तारका लागि अवलम्बन गरिएका रणनीतिक पहलहरूले नेपालको वित्तीय प्रणालीलाई विश्वव्यापी आधुनिकीकरणसँग तादात्म्यता मिलाउन समेत महत्वपूर्ण सहयोग पुग्नेछ। अल्पकालीन तरलता व्यवस्थापन र दीर्घकालीन संरचनात्मक सुधारबीच सन्तुलन कायम गर्दै अवलम्बन गरिएका सुधारात्मक

पहलकदमीहरूलाई आत्मसाथ गर्दै संस्थागत सुशासन तथा विश्लेषणात्मक क्षमताको अभिवृद्धि र जोखिम व्यवस्थापन एवं न्यूनीकरणको कार्यलाई संयमताकासाथ अगाडी बढाउन सकेमा यसले वित्तीय स्थिरतासहित समग्र आर्थिक एवं बैंकिङ क्षेत्रको आधुनिकीकरण, दिगो विकास र अर्थतन्त्रको सबलीकरणमा रचनात्मक योगदान पुग्ने सिर्वाफिनले विश्वास

लिएको छ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निष्क्रिय/खराब कर्जा तथा गैरबैंकिङ सम्पत्तिमा भएको वृद्धि, तरलता व्यवस्थापनलगायतका विषयमा देखिदै आएको चुनौतीलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि सरोकारवाला पक्षहरूसँगको छलफल एवं राय सुझावका आधारमा नेपाल राष्ट्र बैंकले निर्णायक नीतिगत कदम चाल्नेमा सिर्वाफिन विश्वस्त रहेको छ।

पशुपालन व्यवसायलाई दिगो तथा प्रतिस्पर्धा बनाई त्यसबाट उच्चतम प्रतिफल हासिल गर्न सन्तुलित तथा गुणास्तरीय पशु आहाराको उपलब्धता सुनिश्चित हुन, पशुपालन क्षेत्रको बढ्दो व्यवसायीकरणसँगै ठूलो परिमाणमा तयारी दाना, दानाका लागि कच्चापदार्थ तथा फिड सप्लिमेन्टहरूको आयातबाट सिर्जित व्यापार घाटामा कमि ल्याउन आत्मनिर्भर पशु आहारा प्रणालीको आवश्यकता महसुस गरिएको छ। साथै घाँसमा आधारित पशुपालन पद्धति विकासतथा विस्तार गरी कम लागतमा पशुजन्य पदार्थको उत्पादन गर्न, पशुवस्तुहरूको उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याई पशुजन्य पदार्थमा राष्ट्रलाई आत्मनिर्भर बनाई आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनमा जोड दिन, पशुपालन व्यवसायलाई नाफामुखी र मर्यादित पेशाको रूपमा विकास गरी युवाहरूलाई व्यवसायीक पशुपालन तर्फ आकर्षित गर्न, पशु आहारा व्यवस्थापनमा नविनतम प्रविधिहरूको अनुसन्धान र विस्तार गर्दै घाँसखेतीलाई मुख्य पेशाको रूपमा रूपमा विकास गर्न, घाँसको विउविजन तथा विरूवाको बढ्दो माग अनुरूप घाँसको आपूर्ति शृंखला विकास गर्न, खर्क तथा चरन क्षेत्रहरूको संरक्षण संवर्द्धन र उपभोगमा वैज्ञानिक विधिहरूको अवलम्बन लगायतका कार्यहरू गर्न तात्कालिन राष्ट्रिय चरन तथा पशु आहारा केन्द्र र लाईभस्टक गुण व्यवस्थापन प्रयोगशालाको एकिकृत कार्यालयको रूपमा वि.स. २०७५ सवाल श्रावण १ बाट संघीय संरचनामा पशु सेवा विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय पशुआहारा तथा लाईभस्टक गुण व्यवस्थापन प्रयोगशालाको स्थापना गरिएको हो।

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
पशु सेवा विभाग
राष्ट्रिय पशु आहारा तथा लाईभस्टक गुण व्यवस्थापन प्रयोगशाला
हरिहरभवन, ललितपुर

ऊर्जा बचत र ऊर्जा सुरक्षाको लागि उच्च ऊर्जा दक्षता भएको इलेक्ट्रिक मोटरको प्रयोग गरौं।

Electric Motors

... always use energy efficient motors

- Replacing Old Motors by Energy Efficient Motors
- Percentage Loading of the Motors
- Power Factor Control of the Motors
- Rewinding Effects on Energy Efficiency of the Motor
- Use of Speed Control of Motors through use of VFDs
- Star Rating of the Motors

Energy Efficient Motors Operate with Efficiencies that are Typically 2-6% Higher than Standard Motors.

Save Energy → Save Money → Short Payback → Substantial Savings

ऊर्जा दक्षता सम्बन्धी थप जानकारीको लागि
वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र
मध्यबानेश्वर, काठमाडौं।
www.aepc.gov.np

रेड फरेष्टी तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत सञ्चालित पहिलो प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम हो। नेपाल सरकारले आ.व. २०६६/०६७ देखि रेडप्लस कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिरहेको छ। हालसम्मको अवधिमा तयारी चरणमा गर्नुपर्ने लगायत अन्य विभिन्न क्रियाकलापहरू सम्पन्न भएका छन्। त्यस्तै समृद्धिको लागि वन कार्यक्रम नेपाल सरकार र विश्व बैंकको संयुक्त प्रयासबाट नेपालको मधेश प्रदेश तथा लुम्बिनी प्रदेशमा दिगो वन व्यवस्थापन तथा वन उद्यमहरूलाई प्रवर्द्धन तथा सहयोग परिचालनको लागि वन लगानी कार्यक्रम अन्तर्गत तर्जुमा भएको कार्यक्रम हो। यस परियोजना विश्व बैंकको ऋण तथा अनुदान सहयोगमा नेपाल सरकार तथा विश्व बैंकबीच सन् २०२१ मार्चमा सम्झौता भई वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कृषि विकास बैंक र विश्व बैंकले संयुक्त रूपमा कार्यान्वयन गरिरहेको परियोजना हो। रेड कार्यान्वयन केन्द्रले मुख्यगरी थिने दुई कार्यक्रमको सेरोफेरोमा रहि क्रियाकलापहरू प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्दै आएको छ।

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं

Fly Nepal Airlines

BOOK NOW INTERNATIONAL SALES (KATHMANDU)

Reservation : 5718542 | 43 | 44 | 45

Sales : 5718538 | 39 | 40

Airport : 4113011 | 4113211

nepalairlines.com.np

एनएलजी घर सुरक्षा बीमा

सुरक्षा गरौं आफ्नो घरको, सुनिश्चित गरौं सुरक्षित बनौं
एनएलजी इन्स्योरेन्सको घर सुरक्षा बीमा लिई भुकम्प तथा आगलागी
या अन्य कारणबस हुने जोखिमबाट घर वा घरमा भएको
सम्पतिलाई सुरक्षित बनाऔं

सबैको सुरक्षा, एनएलजीको ईच्छा

GPO Box: 20600, Panipokhari, Lazimpat, Kathmandu
Phone: 4418113, 4006625, Fax: 977-1-4416427
Toll Free No. 1660-01-99099
email: info@nlgi.com.np, nlgi@mail.com.np
www.nlg.com.np

एनएलजी इन्स्योरेन्स
कम्पनी लिमिटेड

सबैको सुरक्षा, एनएलजीको ईच्छा

साल्ट ट्रेडिङ कर्पोरेशन लिमिटेड

द्वारा प्रवर्द्धित
STC ग्याँस

तौल पूर्ण, सुरक्षा सम्पूर्ण

- ISI स्टैण्डर्डको मिश्र बाहिर स्वर कोट नै बीचमा
- स्टिलको जाली भएको ३ तहको होजपाइप
- उच्च गुणस्तरको रेगुलेटर
- पुनः प्रयोग गर्न नसकिने प्लास्टिक सिल
- गैसको सिलिण्डर
- कम्प्युटर प्राविधिबाट चल्ने प्लानेट, तौलमा
- सोष्ट आना द्रवक हल्वोरेस

साल्ट ट्रेडिङ समूहका उत्कृष्ट खाद्य बस्तुहरू

निर्वाचनको समयमा कर्मचारीले पालना गर्नुपर्ने आचरण :

- कुनै राजनीतिक दल वा उम्मेदवारको पक्ष वा विपक्षमा कुनै कार्य गर्नु/गराउनु, प्रचार-प्रसारमा संलग्न हुनु वा प्रचार-प्रसार गर्नु हुँदैन।
- कुनै राजनीतिक दल वा उम्मेदवारलाई कार्यालय वा आफ्नो भवन, सवारी साधन वा अन्य सामग्री प्रयोग गर्न दिनु हुँदैन।
- निर्वाचनलाई प्रतिकूल प्रभाव पार्ने विषयमा कृत्रिम बौद्धिकता (आर्टिफिसियल इन्टेलिजेन्स-एआई) को प्रयोग गरी वा नगरी सामाजिक सञ्जालमा पोष्ट, रिपोष्ट, शेयर, कमेन्ट वा प्रतिकमेन्ट, लाइभ स्टिमिड, ट्याग वा मेन्सनलगायतका कार्य गर्नु/गराउनु हुँदैन।
- निर्वाचन प्रयोजनका लागि सम्प्रेषण गर्नुपर्ने सूचनाबाहेक अन्य कुनै प्रकारका आफूलाई प्राप्त जानकारी कुनै राजनीतिक दल वा उम्मेदवार वा अनाधिकृत व्यक्तिलाई दिनु हुँदैन।
- निर्वाचनसम्बन्धी कार्य गर्दा गराउँदा कसैको पक्ष वा विपक्ष लिनु हुँदैन।

नेपाल सरकार
विज्ञापन बोर्ड